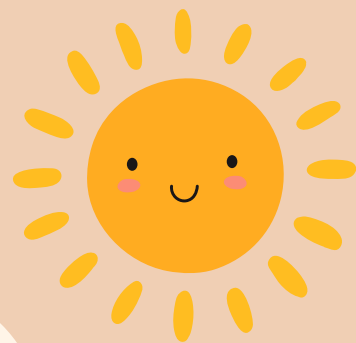

CIVILSAMHÄLLET'S ARBETSRAPPORT OM BARNS RÄTTIGHETER PÅ ÅLAND

ARBETSRAPPORT FRÅN ORGANISATIONER OCH ANDRA BERÖRDA
PARTER SOM EN DEL I PROCESSEN I FRAMTAGANDET AV EN AL-
TERNATIVRAPPORT FRÅN ÅLAND TILL DEN FINSKA REGERINGENS
KOMBINERADE FEMTE OCH SJÄTTE PERIODISKA RAPPORT TILL FNS
BARNRÄTTSKOMMITTÉ.

MARS 2021

EN ARBETSRAPPORT

Strukturen för arbetsrapporten följer barnrättskommitténs krav på rapporteringsstruktur för en alternativrapport men är friare i sin formalia. Arbetsrapporten innehåller exempelvis faktarutor som ger ett barnrättsperspektiv till texten.

I samband med högtidlighållandet av att det är 30 år sedan parlamentet antog barnkonventionen delar nu civilsamhället denna arbetsrapport som ett bidrag till samtal om barns rättigheter på Åland.

**Den slutgiltiga alternativrapporten
publiceras under år 2022**

Rädda Barnen på Åland, Röda Korset Ålands distrikt, Ålands handikappförbund, Regnbågsfyren r.f., SKUNK r.f. skärgårdsungdomarnas intresseorganisation, Ålands 4H-distrikt r.f., Ung Resurs, Hem och Skola, Talentia, Fältarna på Åland, Ålands feministparaply - UNGA – Jämställd skola och Fritid, Ålands idrott, Brottsofferjouren, Folkhälsan på Åland, Lemland-Lumparlands församling, myndigheter och andra aktörer.

MARIEHAMN, ÅLAND
MARS 2021

Innehållsförteckning:

1. ALLMÄNNA GENOMFÖRANDE ÅTGÄRDER	10
1.1. Lagstiftning	10
1.1.1 Lagstiftningen generellt på Åland	10
1.1.2. Barnkonsekvensanalyser i åländska lagförslag	12
1.1.3. Internationella avtal	13
1.1.4 Samordning, den nationella handlingsplanen och samarbete med civilsamhället	14
1.2. Oberoende övervakning	16
1.3. Resursfördelning	18
1.4. Insamling av uppgifter	19
1.5 Informationsspridning, höjande av medvetande och utbildning om barnkonventionen	21
2. Grundläggande principer i barnkonventionen	23
2.1. Icke-diskriminering	23
2.1.1. Barn med invandrarbakgrund	25
2.1.2. Jämställdhet	26
2.1.3. Hbtqia+barn	27
2.1.4. Romska barn	29
2.2. Barnets bästa	30
2.3. Rätt till liv, överlevnad och utveckling	31
2.4. Respekt för barns åsikter	31
2.4.1. Barns rätt till delaktighet i egna ärenden	32
2.4.2. Barns rätt till delaktighet i olika nivåer av samhället	32
3. Civila rättigheter och friheter	34
3.1. Rätten till integritet	34
3.2. Tillgång till information	35
3.2.1. Rätt till skydd mot skadligt material	36
4. Våld mot barn	38
4.1. Våld mot barn	38
4.1.1. Våld i hemmet som barn bevittnar	40
4.1.2. Våld i unga relationer	41
4.2. Skadliga sedvänjor	41
4.2.1. Hedersrelaterat våld	41
4.2.2. Interkönade barns rätt till kroppslig integritet	42
4.3. Helplines och rätt till rehabilitering och social återanpassning	44
4.3.1. Helplines	44
4.3.2. Stöd till barn som är misstänkta brottsoffer	44

5. Familjemiljö och ersättande vård	46
5.1. Familjemiljö och stöd till föräldrar	46
5.1.1. Missbruk i familjen	46
5.1.2. Vårdnadstvister	47
5.2. Barn som är placerade	48
5.3. Barn med förälder i fängelse	51
6. Funktionsnedsättning, hälsa och välfärd	52
6.1. Barn med funktionsnedsättning	52
6.2. Hälsa och hälsotjänster	54
6.2.1. Tillgång till vård för unga transpersoner	54
6.2.2. Barns psykiska hälsa	56
6.2.3. Åtgärder för att skydda barn mot användning av rusmedel	59
6.2.4. Papperslösa barns rätt till hälsovård	60
6.3. Levnadsstandard och ekonomisk utsatthet	62
7. Utbildning, fritid och kultur	65
7.1. Utbildning, inbegripet yrkesutbildning och handledning	65
7.1.1. Barnomsorg	65
7.1.2. Grundskola	66
7.1.3. Mobbning och välmående i grundskolan	67
7.1.4. Hemundervisade barn	69
7.1.5. Studier på andra stadiet	70
7.1.6. Elever med annat modersmål än svenska	71
7.1.7. Barn som behöver hjälp med inläringen	73
7.1.8. Barn och unga som varken arbetar eller studerar	74
7.2. Vila, lek, fritid, rekreation och kulturella och konstnärliga aktiviteter	75
8. Särskilda skyddsåtgärder	77
8.1. Asylsökande barn och flyktingbarn	77
8.2. Barn som hör till ursprungsfolks och minoritetsgrupper	77
8.2.1. Svenskspråkiga barn i Finland	77
8.3. Sexuell exploatering och utnyttjande	78
8.4. Barn och människohandel	79
9. Det fakultativa protokollet till konventionen om barnets rättigheter om indragning av barn i väpnade konflikter	80
Bilaga 1: Aktörer som bidrog till rapporten och metod som används	81
Information om processen och metod som används på Åland	81
Aktörer som bidrog till rapporten	82

INLEDNING

BÄSTA LÄSARE,

Den 25 mars 1991 var en historisk dag för barn på Åland. Då antog det åländska parlamentet den finländska anslutningen till FNs konvention om barnets rättigheter, eller barnkonventionen som den allmänt kallas. I år är det alltså 30 år sedan Ålands lands-ting, som det hette då, åtog sig att använda alla tillgängliga resurser för att uppfylla detta internationella traktat.

Arbetet med att förverkliga och efterleva de åtaganden som barnkonventionen ålägger staten och självstyrelsen är ständigt aktuellt. Detta var någonting som lagutskottets dåvarande ordförande Gunnevi Nordman noterade och problematiserade kring i sitt anförande i parlamentet den 25 mars 1991 inför beslutet kring ett godkännande av barnkonventionen:

”Konventionen om barnets rättigheter känns angelägen, mer angelägen än många av de konventioner som vi här i landstinget behandlat genom åren. Trots att vi här på Åland säkert är närmare intentionerna i artikeln än många av de över 100 staterna som har skrivit under fördraget finns det nog skäl att fråga om vi helt kan leva upp till andan och meningen, om vi faktiskt alltid och i alla avseenden värnar om barnets rättigheter ur barnets synvinkel och med tanke på barnets bästa, för det är det som är syftet med konventionen. Det är väl säkert så att vi många gånger rör oss ute i gränslandet.”

Ålands ambition att som en självstyrande del av Finland besluta att anta barnkonventionen var ett steg mot ett bättre samhälle för barn på Åland. Lagutskottets ordförande Gunnevi Nordmans resonemang kring huruvida Åland kan leva upp till konventionens intention är fortfarande aktuell.

Genomförandet av konventionen är en skyldighet som åligger konventionsstaten (eller självstyrelser som är parter i konventionen), men alla sektorer av samhället måste vara delaktiga i detta arbete, även barnen själva. Enligt barnrättskommitté har civilsamhället en viktig roll i praktiskt genomförande men även i rapporteringsprocessen.¹ Systemet med att stater och civilsamhälle rapporterar till FNs barnrättskommitté är en del av att säkra barnkonventionens efterlevnad.

I den kombinerade femte och sjätte rapporten från Finland nämns Åland för första gången i en officiell rapport. Ålands landskapsregering har tagit fram en egen rapport, men i statens rapportering till FN återges inte den åländska rapporten i sin helhet (finns att läsa på [landskapsregeringens hemsida](#)). Det åländska civilsamhället vill ta tillfället i akt att lyfta fram Åland och även de skillnader som finns mellan självstyrelsen och riket. Därför har civilsamhället tagit fram denna arbetsrapport om barns rättigheter på Åland. Arbetsrapporten är en del i processen med att ta fram en alternativrapport. Under året kommer rapporten att formaliseras till en alternativrapport och sändas in till FNs barnrättskommitté. Den kommer vara den första alternativrapporten från Åland.

Strukturen för arbetsrapporten följer barnrättskommitténs krav på rapporteringsstruktur för en alternativrapport men är friare i sin formalia. Arbetsrapporten innehåller exempelvis introduktion med ett barnrättsperspektiv i anslutning till vissa kapitel. I samband med högtidlighållandet av att det är 30 år sedan parlamentet antog barnkonventionen delar nu civilsamhället denna arbetsrapport som ett bidrag till samtal om barns rättigheter på Åland.

¹ [Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 5 \(2003\) Allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen om barnets rättigheter.](#)

ÅLAND, SJÄLVSTYRELSEN OCH SPRÅKET

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Barnrättskommittén betonar att decentralisering av makt genom självstyre och delegering av förvaltning inte på något sätt minskar det direkta ansvaret för konventionsstatens regering att fullgöra sina skyldigheter mot alla barn inom sin jurisdiktion, oberoende av statens struktur. En stat som har ratificerat eller anslutit sig till konventionen under alla omständigheter är ansvarig för att konventionen genomförs fullständigt i alla territorier som tillhör statens jurisdiktion.

Konventionsstaterna ska säkerställa att de självstyrande myndigheterna verkligen har den personal samt de ekonomiska och andra resurser som krävs för att kunna fullgöra ansvaret för genomförandet av konventionen. Konventionsstaternas regeringar måste behålla befogenheten att kräva sträng efterlevnad av konventionen av självstyrande förvaltningar eller lokala myndigheter. De måste också inrätta permanenta tillsynsmekanismer för att säkerställa att konventionen respekteras och tillämpas utan åtskillnad för alla barn inom statens jurisdiktion.

Det måste finnas garantier som säkerställer att decentralisering eller självstyre inte leder till diskriminering av barn i vissa regioner när det gäller åtnjutandet av rättigheter.¹

Åland är ett självstyrt ölandskap i Finland med cirka 30 000 invånare, varav 5 910 är minderåriga barn (2019). Landskapet är indelade i 16 kommuner där den största kommunen är staden Mariehamn, nio är landsbygdskommuner och sex skärgårdskommuner. Befolkning varierar mellan 11 679 invånare i Mariehamn till 88 invånare i skärgårdskommunen Sottunga, som är till befolkningen Finlands minsta kommun. Omkring 90 procent av befolkningen är bosatt på fasta Åland.

Ålands självstyrelse, som erhöles år 1921 genom överenskommelse i Nationernas förbund, ger ålänningarna rätt att stifta lagar om inre angelägenheter. Självstyrelsen regleras i Självstyrelselag för Åland (1991/1144). Det självstyrande parlamentet lagtinget har behörighet att utöva budgetmakt och att stifta egna lagar inom flera viktiga områden som är centrala för genomförandet av barnkonventionen.

Lagtinget tillsätter också landskapsregeringen, den åländska regeringen som har hand om landskapets allmänna styrelse och förvaltning.

¹ [Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 5 \(2003\)](#)
[Allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen om barnets rättigheter.](#)

I självstyrelselagen fastslås att "Landskapet är enspråkigt svenskt" och vidare att "Ämbetsspråket i stats-, landskaps- och kommunalförvaltningen är svenska". De officiella språken i Finland är finska och svenska, men självstyrelsen kräver att de handlingar och skrivelser som statliga myndigheter skickar till Åland ska vara på svenska. Tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna kan ses som en förutsättning för att andra grundläggande fri- och rättigheter, såsom rätten till rättsskydd och inflytande samt de kulturella och sociala rättigheterna ska kunna förverkligas.

Ålands geografiska läge mellan Sverige och Finland gör landskapet till en gränsregion där såväl historisk, kulturell och geografisk närhet till Sverige påverkar praktiskt vardagsliv och innebär skillnader för Åland i jämförelse med övriga Finland.

UTVECKLINGS- OCH HÅLLBARHETSAGENDAN FÖR ÅLAND

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSDISKUSION:

Barnkonventionen är en del av folkrätten och definierar vilka rättigheter som barn i hela världen har. Konventionen säkerställer att barn ska omfattas av samhällets skydd, resurser och att barn ska göras delaktiga (protection, provision and participation). Barnkonventionen innefattar alla områden som lyfts fram för att möjliggöra den fjärde hållbarhetsprincipen - social hållbarhet; hälsa, inflytande, kompetensutvecklande, opartiskhet/allas lika värde och meningsskapande.

Åland har tagit fram en egen Utvecklings och hållbarhetsagenda med sju strategiska utvecklingsmål i syfte att ställa om till ett hållbart samhälle utgående från de fyra hållbarhetsprinciperna. Förverkligandet av den lokala agendan för Åland utgör samtidigt det åländska, om så i det lilla, bidraget till genomförandet av Agenda 2030. De strategiska utvecklingsmålen 1 och 2 är särskilt relevanta i arbetet med att förverkliga barnkonventionen på Åland.²

MÅL 1: VÄLMÅENDE MÄNNISKOR VARS INNEBOENDE RESURSER VÄXER.

MÅL 2. ALLA KÄNNER TILLIT OCH HAR VERKLIGA MÖJLIGHETER ATT VARA DELAKTIGA I SAMHÄLLET.

² [Utvecklings- och hållbarhetsagendan](#)

CORONAPANDEMIN

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSSINTRODUKTION:

Coronapandemin påverkar tillgodoseendet av barnets rättigheter på ett betydande sätt och effekterna kommer att bli långvariga. En särskild risk är att situationen för barn som är utsatta sedan tidigare försämras ytterligare.

Staterna ska med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser förverkliga barns ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Konventionsstaterna bör inte tillåta att barns befintliga nivå av åtnjutande av sina rättigheter sjunker. I ekonomiska kristider får åtgärder som för utvecklingen bakåt bara övervägas sedan alla andra alternativ har övervägts, och bara om det säkerställs att barnen är de sista som drabbas, i synnerhet barn i utsatta situationer. Om konventionsstaterna vidtar sådana åtgärder ska de kunna visa att åtgärderna är nödvändiga, rimliga, proportionerliga, icke-diskriminerande och tillfälliga, och att eventuella rättigheter som de påverkar kommer att återställas snarast möjligt. Konventionsstaterna bör vidta lämpliga åtgärder för att de grupper av barn som påverkas, och andra som har kännedom om de barnens situation, ska delta i beslutsprocessen angående åtgärderna i fråga.¹

De nedskärningar i tjänsterna som gjordes i Finland i samband den ekonomiska krisen på 1990-talet försämrade avsevärt barnens och familjernas situation och följden var svåra och långvariga problem som blev mycket dyra. Basservicen för barn och familjer och det förebyggande arbetet bantades ner. Skolelevernas hälsoundersökningar minskades, rådgivningarnas familjeträningar skars ner, hemservicen för barnfamiljer kördes ner och besparingar som minskade resurserna för daghemmen och personaldimensioneringarna gjordes.²

Åland har drabbats hårt ekonomiskt av coronapandemins restriktioner som påverkat de branscher som är starka på Åland, så som transport och turism. Hösten 2020 väntades Ålands bnp bli -16 procent år 2020. I Finland räknade man med att bnp blir -5 procent, medan det i Sverige beräknades sjunka med 3,4 procent år 2020.³ Alla kommuner på Åland förväntar sig ett negativt resultat år 2021, sammanlagt på över 15 miljoner euro.⁴

Den stigande arbetslösheten på Åland och dess konsekvenser både på kort och lång sikt är en stor utmaning. I januari 2021 var det relativa arbetslöshetstalet i genomsnitt 9,1 procent, jämfört med 3,7 procent i januari i fjol. För kvinnorna var det relativa arbetslöshetstalet 8,0 procent medan det var 10,2 procent för männen.⁵

¹ Allmän kommentar nr 19 (2016) om offentlig budgetering för förverkligandet av barns rättigheter

² Statsrådet 2020: Barns och ungas välfärd i eftervården av coronakrisen Rapport från coronaarbetsgruppen inom barnstrategiarbetet om tillgodoseende av barnets rättigheter 24.6.2020.

³ ÅSUB, 2020: Ekonomisk översikt hösten 2020.

⁴ ÅSUB, 2021: Kommunernas och kommunalförbundens budget 2021

⁵ ÅSUB, 2021: Arbetslöshetssituationen januari 2021

Det saknas samlad information om coronakrisens effekter på barn och olika barngrupper på Åland. Våren 2020 hölls två informella möten med aktörer från kommun och civilsamhälle under ledning av social- och hälsovårdsministern för att utbyta information kring utsatta gruppers situation. Landskapsregeringen har genomfört enkäter gällande erfarenheterna från distansundervisningen i skolorna. Vidare har man tillsatt en corona-kommission som ska studera coronakrisens sociala effekter på Åland, men utan representanter från civilsamhället.⁶

Enligt Rädda Barnens enkät Barnets röst (våren 2020) var situationen för barn under skolornas distansundervisning på Åland liknande den i hela Finland. Bedömningen är att situationen för barn och olika barngrupper på Åland liknar den som beskrivs i statsrådets rapport från den arbetsgrupp som samlat information och rekommendationer till beslutfattare. När rapporten publicerats på svenska ger den viktig information och rekommendationer som kan tillämpas även på Åland.⁷

Åland uppdaterade lagstiftningen ([ÅFS 2020:32](#)) gällande distansundervisning i exceptionella situationer efter coronavåren 2020 och den nya lagen innehåller viktiga skrivningar om t.ex. kommunens skyldighet att ordna en avgiftsfri måltid under alla arbetsdagar för alla elever som omfattas av distansundervisning i exceptionella situationer samt att eleven som enligt helhetsbedömningen saknar förutsättningar att följa distansundervisning kan undantas från distansundervisning i exceptionella situationer. Det finns inget tydligt krav i lagen att höra eleven utan bara elevens vårdnadshavare när helhetsbedömningen görs.

⁶ [Ålands Tidningen 12.11.2020: Tillsätter corona-kommission](#)

⁷ [Statsrådet 2021: Barn, unga och coronakrisen. Bedömning och förslag för att tillgodose barnets rättigheter från arbetsgruppen för barnstrategin](#)

1. ALLMÄNNA GENOMFÖRANDE ÅTGÄRDER

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Staterna (och självstyrande områden) ska vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa att lagstiftningen i sin helhet stämmer överens med principerna och bestämmelserna i konventionen. Kommittén betonar särskilt vikten av att säkerställa att den nationella lagstiftningen återspeglar det som fastställts vara konventionens grundprinciper.

Kommittén välkomnar utvecklandet av konsoliderad lagstiftning om barnets rättigheter, som kan framhäva och understryka konventionens principer. Men kommittén betonar att det också är avgörande att all relevant "sektoriell" lagstiftning (till exempel om utbildning, vård och rättsväsende och så vidare) konsekvent återspeglar konventionens principer och normer.

Det är viktigt att notera att barnkonventionen är minimikrav och barnrättskommittén uppmanar alla konventionsstater att anta och genomföra lagbestämmelser som bidrar till att förverkliga barnets rättigheter i ännu högre grad än konventionens bestämmelser.¹

1.1. LAGSTIFTNING

1.1.1 LAGSTIFTNINGEN GENERELLT PÅ ÅLAND

Lagstiftningsmakten är delad mellan finska staten och det självstyrda landskapet Åland. Självstyrelselagen ([FFS 1144/1991](#)) reglerar maktfördelningen mellan staten och landskapet. Åland har lagstiftningsbehörighet inom bland annat hälso- och sjukvård, socialvård, undervisning, kultur, idrott och ungdomsarbete med vissa undantag. Inom övriga områden där lagtinget inte har lagstiftningsbehörighet gäller Finland lagstiftning på samma sätt som i landet i övrigt. Hit hör utrikesärenden, största delen av civil- och straffrätten, domstolarna, tullen och statsbeskattningen.

Självstyrelselagen antas och ändras av Finlands riksdag i grundlagsordning och dessutom krävs lagtingets samtycke. Lagen har en stark ställning i den finländska konstitutionen och maktindelningen mellan Åland och riket kan inte rubbas utan att båda parter är överens. Det pågår en process för att revidera självstyrelselagen. En viktig fråga som är under diskussion är svenska språkets ställning. Den är viktig för det åländska samhället i stort men är även av stor vikt för arbetet med att säkerställa barnkonventionens efterlevnad då information på svenska är central.

Den egna lagstiftningsbehörigheten för Åland innebär behov av kompetens och tillräckliga resurser för framställande av lagar och revidering av lagstiftning. Det är hög arbetsbelastning på lagberedningen som är den del i den åländska förvaltningen som arbetar med beredning av förslag till landskapslagar och -förordningar.

¹[Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 5 \(2003\) Allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen om barnets rättigheter.](#)

Noteras kan att den finländska högsta domstolen spelar en central roll i kontrollen av den åländska lagstiftningen med makt att underkänna lagförslag.

Den delade lagstiftningsbehörigheten mellan riket och Åland innebär att ärenden som gäller barn kan behöva se både i den åländska lagstiftningen och i rikets lagstiftningen. Trots att åländska lagstiftningen gjorts mer tillgänglig genom den digitala författningssamlingen Ålex sedan 2019 kan det krävas tid och särskild kunskap för att säkerställa att man har all gällande information.² Det har funnits situationer där rikets lagtext på finska och på svenska skiljer sig åt. Detta uppmärksammades i media maj 2020 som beskrev betydande skillnader i förarbeten till lagar mellan de officiella språken, att vissa förordningar endast fanns på finska.³ Lagstiftning ska vara likvärdig oavsett språk och trots detta svarade Social - och hälsovårdsministeriet att den finskspråkiga texten skulle gälla. Resurser och kunskaper i svenska hos laggransare och lagberedare i riket saknas.

När rikets lagstiftning gäller på Åland är ett problem att instruktioner, tillämpningsguider och prejudikat inte alltid finns på svenska vilket får konsekvenser för alla svenskspråkiga i Finland. Institutet hälsa och välfärd (THL) upprätthåller en handbok om barnskyddslagen på nätet. Handboken är central vid tillämpning och tolkning. Största delen har endast funnits på finska, men sedan november 2020 finns arbetsprocessens centrala delarna även på svenska.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ att relevant information och tillämpningsanvisningar till lagstiftning finns tillgängliga på svenska.

Säkerställ att lagtext på båda nationella språken överensstämmer.

²T.ex. Åland har fattat ett beslut att finska barnskyddslagen ([FFS 417/2007](#)) ska, med angivna undantag, tillämpas i landskapet Åland. Barnskyddslagen ska tillämpas i samma lydelse som vid varje enskild tidpunkt är gällande i riket, om inte annat följer av Landskapslag ([2008:97](#)) om tillämpning i landskapet Åland av barnskyddslagen. Dvs. Vill en person ta reda på vad som gäller på Åland måste en läsa olika lagar samtidigt.

³[Svenska Yle, 27.9.2020: Fel i lagtexterna på svenska leder till allvariga konsekvenser för medborgarna - endel lagar granskas inte alls på svenska](#)

1.1.2. BARNKONSEKVENSANALYSER I ÅLÄNSKA LAGFÖRSLAG

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Att säkerställa att barnets bästa kommer i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn och att alla bestämmelser i konventionen respekteras i lagstiftning kräver fortlöpande barnkonsekvensanalyser. Dels krävs förhandsanalyser som förutsäger effekterna av lagförslag eller budgetfördelningar som rör barn och deras åtnjutande av sina rättigheter, och dels efterhandsanalyser, som bedömer vilken faktisk effekt genomförandet har haft. Barrättskommitté uppmuntar att staterna antar lagstiftning som kräver att redogörelser om formella konsekvensanalyser förbereds och presenteras inför parlamentet eller allmänheten.¹

Konsekvensbedömningarna bör göras i ett tidigt skede av beredningen och bör ske tvärsektorielt. Det är viktigt att säkerställa inhämtning av bred kunskap och perspektiv när bedömningarna görs.

Barn ska höras i barnkonsekvensanalyser i enlighet med artikel 12 i barnkonventionen. Hörandet av barn och unga kan ske genom samarbete med föreningar, skolor och även genom särskilda målgruppsanpassade medborgardialoger.

Ålands ombudsmannamyndighet konstaterar i en studie att barnkonsekvensbedömningar inte är rutin i arbetet med åländska lagförslag. Endast ett av åtta lagförslag som analyserades hade en omfattande barnkonsekvensbedömning gjorts där även barn fått vara med och bli hörda. I de övriga lagförslagen är barnkonsekvensbedömningen bristfällig. Rapporten innehåller tydliga rekommendationer till lagtinget och landskapsregeringen för att säkerställa att den åländska lagstiftningen följer barnkonventionen.²

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Uppdatera landskapslag (1972:13) om lagberedningen så att krav på att utreda konsekvenser för barn inkluderas i 2 § 2 mom.

Säkerställ fortbildning, verktyg och rutiner för tjänstemän och politiker om barnkonsekvensanalyser.

Hör barn och unga som del av konsekvensbedömningen på ett sätt som uppfyller alla krav i [barnrättskommittés allmänna kommentar nr 12](#).

¹ [Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 5 \(2003\) Allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen om barnets rättigheter](#)

² ÅOM, 2020: [Finns det barnkonsekvensbedömningar i åländska lagförslag? En analys av åtta lagförslag från år 2018-2020](#).

1.1.3. INTERNATIONELLA AVTAL

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Den 25 mars 1991 gav Åland sitt bifall att genom Finlands ratificering bli bunden av barnkonventionen.

Också de övriga konventionerna om mänskliga rättigheter gäller alla personer under 18 år och tryggar rättigheter som är viktiga för barn och olika grupper av barn.³

Ålands lagting gav till de delar som faller inom landskapets behörighet, sitt bifall år 2011-2019 också till:

- Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (Lanzarotekonventionen) (2011)
- Det fakultativa protokollet till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi (2012)
- Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter samt det fakultativa protokollet till internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (2013)
- Det fakultativa protokollet till konventionen mot tortyr (2014)
- Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen, 2015)
- Det fakultativa protokollet om ett klagomålsförfarande till konventionen om barnets rättigheter (ÅFS 2016:66)
- FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess fakultativa protokoll (2016)

När Finland ingår internationella avtal inom områden som faller under åländsk behörighet, krävs lagtingets bifall för att avtalet till de delar som Åland har behörighet över ska bli gällande på Åland. Alla de internationella avtal som nämns i [statens rapport 2019](#) trädde i kraft också på Åland.

När Finland ratificerade det fakultativa protokollet till konventionen om barnets rättigheter om indragning av barn i väpnade konflikter (2002) inhämtades Ålands lagtings bifall till protokollets bestämmelser inte. Ålands lagting gav, till de delar som faller inom landskapets behörighet, sitt bifall till protokollet i februari 2020.⁴

³Sådana konventioner är t.ex. FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-konventionen), FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (MP-konventionen), Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna (EKMR) och den reviderade europeiska sociala stadgan (ESS). För barn med funktionsnedsättning har också FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning en stor roll. Den inkluderar utöver allmänna rättigheter också särskilda rättigheter för barn. Betydande konventioner om mänskliga rättigheter med tanke på olika grupper av barn är t.ex. FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering och Europarådets ramkonvention om minoritetsskydd och språkstadga. Källa: [Den rättsliga grunden i den nationella barnstrategin](#)
⁴[LTB 12/2021](#)

[Finska statens kombinerade femte och sjätte rapport](#) är den första rapporten till Barnrättskommittéen där Åland nämns. Informationen om Åland i statens rapport är inte särskilt omfattande. Rapportering och uppföljning av de rekommendationer som ges av barnrättskommittén har inte varit systematisk på Åland.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Rapportering och uppföljning av internationella avtal och de rekommendationer som ges av FN:s kommitté för barnets rättigheter systematiseras på Åland, officiella rapporteringen görs enligt barnrättskommitténs riktlinjer⁵ och i bred samarbete med olika aktörer i samhället (inkl. barn).

Garanterar förutsättningar för Ålands delaktighet i hela rapporteringsprocess genom ett bra samarbete i alla delar av rapporteringsprocessen mellan stat och självstyrelse.

1.1.4 SAMORDNING, DEN NATIONELLA HANDLINGSPLANEN OCH SAMARBETE MED CIVILSAMHÄLLET

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Ett verkligt genomförande av barnkonventionen kräver en fungerande samordning mellan ministerierna, mellan den regionala och den lokala nivån och mellan staten och civilsamhället – inklusive särskilt barn och ungdomar. Barns liv, och deras åtnjutande av sina rättigheter, påverkas av en mängd olika statliga myndigheter och andra statliga eller halvstatliga organ. Det är få, om ens några, statliga myndigheter som inte har någon inverkan alls på barns liv, direkt eller indirekt.

Arbetet med barns rättigheter behöver strategiska mål och tydliga insatser. För att samla de insatser som planeras inom politikområdet behövs en strategiskt barnpolitik utformas. I beredning av ärenden, i budgetarbete, i framtagande av lagstiftning, i policy och programarbete ska ett barnrättsperspektiv säkerställas. Särskild uppmärksamhet ska ges åt barn och barngrupper i utsatta situationer och regionala skillnader samt barns delaktighet. Finland fick [den första nationella barnstrategin](#) i februari 2021 (arbetet börjades i 2019).

Barnstrategin ska relatera till alla barns situation och till alla rättigheter i konventionen samt ta hänsyn till barnrättskommitténs rekommendationer. Den måste utvecklas genom en samrådsprocess som inbegriper barn och ungdomar och personer som lever och arbetar med dem.

⁵ Riktlinjerna på engelska: [CRC/C/58/Rev.3](#)

Barnstrategin ska lägga särskild vikt vid identifieringen av utsatta barngrupper och tillgodoseendet av deras rättigheter.⁶

Handlingsplanen ska innehålla specifika och mätbara syften och mål försedda med tidsfrister för att på ett effektivt sätt genomföra och övervaka framsteg gällande alla barns åtnjutande av alla rättigheter. Lämpliga person-, ekonomiska samt tekniska resurser för genomförandet av barnstrategin ska säkerställas.⁷

Genomförandet av konventionen är en skyldighet som åligger konventionsstaten, men alla sektorer av samhället måste vara delaktiga i detta arbete, även barnen själva. Staten måste ha ett nära samarbete med icke-statliga organisationer i vid bemärkelse, samtidigt som den respekterar deras oberoende.⁸

På Åland finns ingen central samordnande aktör/mekanism som säkerställer samarbete mellan alla relevanta organ och institutioner och säkerställer genomförandet av barns rättigheter inom alla relevanta områdena.

Utvecklingen av en tydlig barnstrategi finns med i landskapsregeringens budgetförslag för år 2021.⁹ Det framgår inte vilka personal- och andra resurser som planeras för arbetet med barnstrategin på Åland.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Avsätt resurser för framtagande och genomförande av en barnstrategi på Åland. Processen med strategin sker i nära samarbete med personer som arbetar med och beslutar om barns liv, rättighetsbärarna och civilsamhälle.

Utse en minister som är ansvarig för barnrättspolitik på Åland.

⁶ [Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 5 \(2003\) Allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen om barnets rättigheter](#)

⁷ [FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2011: Samlad bedömning: FINLAND](#)

⁸ [Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 5 \(2003\) Allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen om barnets rättigheter](#)

⁹ [Förslag till Ålands budget för år 2021](#)

1.2. OBEROENDE ÖVERVAKNING

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Det är viktigt att säkerställa att det finns oberoende nationella institutioner som skyddar särskilt barns mänskliga rättigheter, eftersom barn på grund av sin utvecklingsnivå är särskilt utsatta för kränkningar av mänskliga rättigheter, det tas fortfarande sällan hänsyn till deras åsikter, de flesta barn har inte rösträtt och kan inte spela en meningsfull roll i att påverka de politiska processer som avgör regeringars insatser för mänskliga rättigheter, det är mycket svårt för barn att använda rättsväsendet för att skydda sina rättigheter eller för att söka upprättelse för kränkningar av dessa rättigheter, barns tillgång till organisationer som kan skydda deras rättigheter är i allmänhet begränsad.¹

Staten ska säkerställa att allmänheten, i synnerhet barn, blir medvetna om olika förfaranden för klagomål hos de olika nationella mekanismerna och att det finns tillräckliga resurser hos olika aktörerna.²

Barn och grupper av barn har rätt att lämna in klagomål till FN:s barnrättskommitté om de anser att en konventionsstat har kränkt deras rättigheter som erkänns i barnkonventionen eller därtill hörande fakultativa protokoll. Barnrättskommittén ger utlåtande och vid behov rekommendationer utifrån de klagomål som den granskar.³

Sedan år 2014 finns ett lagstadgat uppdrag för att trygga och främja barnets ställning och rättigheter⁴ inom ramen för Ålands ombudsmannamyndighet (ÅOM) som enligt lagen (2014:33) ska verka för att främja och trygga den enskildes rätt till likabehandling, barns ställning och rättigheter, klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt patientens ställning och rättigheter inom hälso- och sjukvården. Att trygga och främja barnets ställning och rättigheter kräver en aktiv barnombudsman på plats på Åland med kunskap om de åländska barnens förhållanden både utifrån den åländska juridiken och de upplevelser som barnen har i praktiken.

¹ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 2 (2002). [Rollen för oberoende nationella institutioner för mänskliga rättigheter i arbetet med att främja och skydda barnets rättigheter](#)

² FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2011: [Samlad bedömning: FINLAND](#)

³ [Det fakultativa protokollet till konventionen om barnets rättigheter om ett klagomålsförfarande](#)

⁴ ÅOM:s lagstadgade uppdrag vad gäller barns rättigheter:

- 1) bedöma hur barnets intressen och rättigheter omsätts i praktiken samt följa barns och ungdomars levnadsförhållanden,
- 2) bevaka lagstiftningen och det samhällsliga beslutsfattandet samt bedöma deras effekter på barnets välfärd,
- 3) genom initiativ, råd och anvisningar påverka det samhällsliga beslutsfattandet i frågor som gäller barnet och driva på att barnets intressen tillvaratas i samhället,
- 4) upprätthålla kontakter med barn och ungdomar och förmedla deras synpunkter till beslutsfattarna,
- 5) utveckla former för samarbete mellan olika aktörer,
- 6) förmedla information om barnfrågor till barn, till människor som arbetar med barn, till myndigheter och till allmänheten,
- 7) på olika sätt främja fullgörandet av den av Förenta Nationernas generalförsamling antagna konventionen om barnets rättigheter (FördrS 59–60/1991) samt
- 8) följa hur främjandet av barnets ställning och rättigheter utvecklas på Åland och årligen i den verksamhetsberättelse som avses i 12 § avge en redogörelse för detta.

Diskriminerings- och barnombudsmannen samt patient- och klientombudsmannen som verkar vid ÅOM är centrala aktörer för barns rättigheter i det åländska samhället. Utgående från de resurser som myndigheten har bedrivs ett aktivt arbete även om dess uppdrag är större än vad tilldelningen av resurser är.⁵

I likhet med rikets barnombudsman kan inte heller Ålands barnombudsman agera i ärenden som gäller enskilda barn och kan inte ta ställning eller ändra på myndigheters beslut. Det är riksdagens justitieombudsman (JO) som övervakar barnets rättigheter i hela Finland och också på Åland. Barn på Åland kan vända sig till riksdagens justitieombudsman med klagomål och JO kan även göra inspektioner vid till exempel skolor och vårdanstalter.⁶

Patient- och klientombudsmannen har en viktig roll för att informera vilka vägar det finns samt erbjuda hjälp med att lämna in klagomål inom sjukvård och socialvård, också när det gäller barn.

ÅMHM är tillsynsmyndighet för offentlig socialvård inklusive barnomsorg, inom landskapets lagstiftningsbehörighet. ÅMHM är även tillstånds-, och tillsynsmyndighet för privat socialservice samt tillsynsmyndighet för offentlig hälso- och sjukvård på Åland, exklusive yrkesutövning. I och med den nya socialvårdslagen och barnomsorgslagen som träder ikraft vid årsskiftet öppnas även möjligheten upp för att genomföra inspektioner även utan grundad anledning. Delad tillsynsbehörighet mellan ÅMHM, landskapsregeringen och Statens ämbetsverk på Åland. Den delade behörigheten gör att frågor gällande vart ett ärende hör ofta aktualiseras och att det inte är ovanligt att olika delar i ärenden hanteras av olika parter. Tillsynsstrukturen på Åland avviker från fastlandet. Det finns en omfattande lagstiftning som ska övervakas men med färre personalresurser och utan tillgång till expertis som till exempel Valvira. Inspektörerna har svårt att specialisera sig då arbetsområdet är omfattande.⁷

Information om möjligheten för barn att lämna in klagomål till FN:s barnrättskommitté finns på åländska Barnombudsmannens hemsida på svenska.⁸ Processen gällande klagomål inom landskapet är något oklar och steget att gå vidare med att lämna in klagomål till FN är troligen okänd för såväl barn som vuxna i barns närhet.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Öka kännedom och ge barnanpassad information om möjlighet att kontakta tillsynsmyndigheter och lämna klagomål till aktörer på olika nivåer.⁹

Säkerställ att ÅOM och tillsynsmyndigheter kan uppfylla sitt uppdrag enligt lagen genom att myndigheter ges tillräckligt med resurser.

⁵ ÅOMs uppdrag har under 2019 skötts av en personalstyrka på tre personer fördelat på de olika uppdragen enligt följande: diskriminerings- och barnombudsman, samt uppdrag som myndighetschef (100%, tidigare 80%) patient- och klientombudsman (100%), konsumentrådgivare (60%). [ÅOM, 2020: verksamhetsberättelse 2019.](#)

⁶ [ÅOM, 2020: verksamhetsberättelse 2019.](#)

⁷ [ÅMHMs verksamhetsplan 2021](#)

⁸ <https://www.ombudsman.ax/barnombudsman/klagomalsforfarande-barnkonventionen>
9 t.ex. ÅMHM, Ålands patient- och klientombudsman, Finlands justitieombudsman, FN:s barnrättskommitté.

1.3. RESURSFÖRDELNING

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Barnens rättigheter ska säkerställas med tillräckliga resurser. Barnkonventionen kräver att barns rättigheter prioriteras i budgetar, såväl på nationell som på subnationell nivå. Det bidrar inte bara till att förverkliga rättigheterna, utan också till långsiktiga positiva effekter på framtida ekonomisk tillväxt, hållbar och inkluderande utveckling, och social sammanhållning.¹

Barnrättskommittén är oroad över att kommunernas omfattande självstyre i ordnandet och finansieringen av offentliga tjänster i Finland kan leda till att vissa kommuner beviljar otillräckliga resurser till tjänster för barn och unga, vilket resulterar till regionala och lokala skillnader i resursfördelningen för barn. Staten bör förse kommunerna med tillräckliga resurser som särskilt ska fördelas för att säkerställa att barnens rättigheter genomförs med beaktande av de resurser kommunerna har till sitt förfogande samt skapa effektiv övervakning av budgetmedel som fördelats för barns behov separat för varje kommun.²

Barnbudgetering innebär en granskning av hur stor andel av de offentliga medlen används för barn och bedömning av budgetbeslutens konsekvenser för barn och effekterna av olika insatser. Barnbudgetering ska göras enligt [Barnrättskommittés allmänna kommentar nr 19 \(2016\) om offentlig budgetering för förverkligandet av barns rättigheter](#).

I ett pilotprojekt gällande barnbudgetering i riket visar att 14 procent av statsbudgeten tillfaller barn.³

Ålands lagting fastställer årligen en budget för Åland. Den största delen av inkomster, drygt 70 procent, utgörs av medel som överförs från staten till Åland.⁴ Barnbudgetering har inte tillämpats på landskapsnivå eller på kommunal nivå så det är oklart hur mycket av statsbudgeten tillfaller barn. Rapporten om ett pilotprojekt gällande barnbudgetering i riket finns endast på finska.⁵

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Inför barnbudgetering på Åland.

¹Allmän kommentar nr 19 (2016) om offentlig budgetering för förverkligandet av barns rättigheter

²FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2011: Samlad bedömning: FINLAND

³Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet, 2020: Rapport: Utredning som stöd för barnbudgetering: modeller, verktyg och färdplan för staten och kommunerna

⁴Ålands lagting: Självstyrelsen idag

⁵Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet, 2020: Rapport: Utredning som stöd för barnbudgetering: modeller, verktyg och färdplan för staten och kommunerna

1.4. INSAMLING AV UPPGIFTER

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

En nödvändig del av genomförandet av barnkonventionen är att samla in tillräckliga och tillförlitliga data om barn, på tillräckligt detaljerad nivå för att göra det möjligt att upptäcka diskriminering eller ojämlikheter i förverkligandet av rättigheterna. Datainsamlingen måste omfatta hela barndomsperioden fram till 18 års ålder. Insamlingen måste också samordnas inom statens hela jurisdiktion, så att man använder indikatorer som kan tillämpas nationellt. Staterna bör ha som mål att bygga upp en fullständig bild av hur genomförandet fortskrider, med såväl kvalitativa som kvantitativa undersökningar.¹

Relevant och uppdaterad statistik och forskning om barn och barnfamiljers situationer ska beaktas vid beslutsfattande och prägla all utveckling av politik som rör barn. Ett konkret exempel är välfärdsplaner med syftet att främja barns och unga personers välfärd samt ordna och utveckla barnskyddet.² Samlad statistik om barn blir en viktig bas i arbetet med den åländska barnstrategin.

Inom statistikområdet är behörigheten delad. Åland har lagstiftningsbehörighet gällande statistik om förhållandena i landskapet. Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB) är en oberoende institution vars främsta uppgifter är att verka som Ålands officiella statistikmyndighet och bedriva forsknings- och utredningsverksamhet. Ålands autonomi innebär möjligheter att delta i nordiska forskningsprojekt där Åland kan sättas i ett sammanhang.³

ÅOM har ett lagstadgat uppdrag att genomföra oberoende undersökningar och offentliggöra oberoende rapporter om diskriminering. Barnombudsmannen har uppdraget att årligen, inom ramarna för ÅOMs verksamhetsberättelse, lämna en rapport om hur barnens och de ungas välfärd och rättigheter tillgodosetts, om utvecklingen av barnets välfärd och eventuella brister i lagstiftningen. Arbetet görs i den mån resurserna tillåter.

Någon separat sammanställning av barnstatistik och barns villkor på Åland inom olika områden har inte publicerats sedan år 2003.⁴ Statistik om olika barngrupper och deras livsvillkor saknas delvis på Åland.⁵ Utmaningen i ett litet samhälle som Åland är att det även finns områden där antalet fall är så få att man på grund av sekretessen behöver skydda och därför inte publicera. Där statistik saknas om Åland blir utgångspunkten att statistik från Finland, Sverige eller övriga Norden få ge en bild över den troliga situationen. Dialog mellan ÅSUB och ÅOM har inletts år 2021 och förhoppning finns om att myndigheterna i samverkan kan sammanställa och paketera relevant

¹ [Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 5 \(2003\) Allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen om barnets rättigheter](#)

² [Barnskyddslag FFS 417/2007 12 §](#)

³ Exempel [Nabo - ungas sociala inkludering i Norden](#) genom Nordiska ministerrådet och projekt inom Nordregio.

⁴ År 2003 publicerades rapporten "Barns villkor på Åland", som sammanställde all tillgänglig och relevant statistik samt utvalda delar av undersökningar om barns villkor på Åland.

⁵ T.ex. statistik om hur många barn med funktionsnedsättningar det finns på Åland, om HBTQIA+ barn, barn som anhöriga till sjuka föräldrar etc.

statistik om barn och barngrupper på Åland på de områden statistik om barn finns att tillgå för att göra statistiken mer tillgänglig. Forskning bedrivs på olika nivåer och av olika aktörer i Finland.

Undersökningar i Finland görs till största del på finska så en utmaning för Åland är språket som kan vara ett hinder att medverka i forskningsstudier eller tillgodogöra sig resultatet. Även om åländska barn har deltagit i undersökningen garanteras inte att resultatet publiceras på svenska.⁶ Åländska barn deltar i den nationella undersökningen Hälsa i skolan som genomförs återkommande vartannat år. År 2020 beställde landskapsregeringen en utredning och analys om de åländska resultaten från Hälsa i skolan med fokusområden: sexuellt ofredande, psykisk hälsa och våld i familjen. Utredningens resultat är inte offentligt gjort ännu.

Civilsamhället bidrar även med statistik gällande barn. Ett exempel är Rädda Barnens enkät Barnets röst som genomförts sedan år 2001. I undersökningen kartläggs 13-17-åringars tankar om olika teman. Under de senaste åren har enkäten även publiceras på svenska och spridits på Åland. Rädda Barnen Åland har tack vare detta fått och spridit åländska siffror och resultat från undersökningen på Åland.⁷

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ att relevanta nationella enkäter och undersökningar genomförs i samarbete med landskapsregering/ÅSUB och även publiceras på svenska med möjlighet till regional jämförelse.

Säkerställ resurser till ÅSUB och ÅOM för att ta sammanställa relevant och aktuell barnstatistik och tillgängliggöra information för beslutsfattare och andra relevanta aktörer.

⁶Tex [Undersökningar som gjorts på material av Enkäten Hälsa i skola \(på finska\)](#) om barn med invandrarbakgrund, barn som placerats utanför hemmet, barn som tillhör sexuella eller könsminoriteter.
⁷ <https://raddabarnen.ax/alandska-barn-deltog-i-radda-barnen-finlands-enkat-om-upplevelser-under-coronapandemin/>

1.5 INFORMATIONSSPRIDNING, HÖJANDE AV MEDVETANDE OCH UTBILDNING OM BARNKONVENTIONEN

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Staterna har skyldighet att ge och utveckla utbildning för alla som är engagerade i genomförandeprocessen – regeringstjänstemän, parlamentsledamöter och tjänstemän inom rättsväsendet – och för alla som arbetar med och för barn, till exempel lärare, socialarbetare och andra yrkespersoner, polisen, personer som arbetar inom media, och många andra. Utbildningen måste vara systematisk med kontinuerlig fortbildning och med syftet att betona barnets status som rättighetsbärare, att öka kunskaperna om och förståelsen av konventionen och att uppmuntra aktiv respekt för alla dess bestämmelser.

Det bör göras regelbundna utvärderingar av hur god effekt utbildningen har och i vilken utsträckning den har bidragit till att utveckla attityder och metoder som aktivt främjar barnens åtnjutande av sina rättigheter.

Det är särskilt viktigt att främjandet av barnens rättigheter görs till en del av föräldrautbildning och förberedelserna för föräldraskap.¹

Enligt en digital enkät som skapades för barns egen rapport till barnrättskommitté (2021) svarade 82% av barn att de har hört talas om barnkonventionen och barns rättigheter tidigare. 24% svarade att barnkonventionen diskuteras tillräckligt i skolan och 68% att den diskuteras lite medan 9% svarade att den diskuteras inte alls i skolan.² I de verksamheter som möter barn har det konstaterats att en majoritet av barnen i lågstadiet kan några rättigheter på en allmän nivå, men barn på Åland behöver mer konkret information om vilka rättigheter de har, speciellt i sina egna ärenden och i sitt liv. En viktig del är att höja medvetenheten om barnkonventionen så att varje barn ska få en känsla av att hen är värd rättigheter.

Motsvarande siffror för vuxna saknas.

Nationella informationskampanjer tar inte alltid fram material på svenska. Åland har begränsade resurser att ta fram eget material. Det innebär att material om barns rättigheter som används på Åland kommer framförallt från Sverige, men är inte alltid helt anpassat till Åland eftersom lagstiftningen skiljer sig åt.

¹Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 5 (2003) Allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen om barnets rättigheter

²Enkäten svarades av 379 barn i åldern 6-17 år

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ att alla vuxna som möter barn, och speciellt barn i utsatta livssituationer, har grundläggande kunskap om barnkonventionen i relation till sitt uppdrag. I barnstrategin kan dessa grupper synliggöras och utbildning kan ske tillsammans med civilsamhället.

Säkerställ att det finns tydlig, barnanpassad information om vilka konkreta rättigheter barn på Åland har enligt lagstiftningen.

2. GRUNDLÄGGANDE PRINCIPER I BARNKONVENTIONEN

2.1. ICKE-DISKRIMINERING

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Alla rättigheter som garanteras i konventionen ska erkännas för alla barn inom staternas jurisdiktion. Icke-diskriminering innebär inte att alla behandlas exakt likadant och den hindrar inte att särskilda åtgärder vidtas för att minska diskriminering.

För att hantera diskriminering kan man behöva ändra lagstiftning, förvaltning och resurstilldelning, samt informera och utbilda för att åstadkomma en attitydförändring.

Skyldigheten att inte diskriminera kräver att konventionsstaterna aktivt identifierar de individuella barn och grupper av barn för vilka erkännandet och förverkligandet av rättigheter kan kräva särskilda åtgärder, t.ex genom att samla in data som gör det möjligt att upptäcka diskriminering eller potentiell diskriminering.¹

Barn vilkas rättigheter löper särskilt stor risk att kränkas är bland annat barn med funktionsnedsättningar, barn i flyktingsituationer, barn från minoritetsgrupper, barn som lever i fattigdom, barn som står under alternativ vård, och unga lagöverträdare.²

MÅL 2. ALLA KÄNNER TILLIT OCH HAR VERKLIGA MÖJLIGHETER ATT
VARA DELAKTIGA I SAMHÄLLET.

Den åländska diskrimineringslagstiftningen är betydligt mer begränsad, omfattar inte alla diskrimineringsgrunder och saknar skrivningar om främjande av likabehandling och rimliga anpassningar för att likabehandling för personer med funktionsnedsättning ska uppnås som dess motsvarighet i riket.³ Det nya diskrimineringslagförslaget har godkänts av lagtinget men underkändes 2020 i HD eftersom lagen överskrider Ålands behörighet. Processen fortsätter och den nya diskrimineringslag på Åland träder i kraft tidigast 2021. Det innebär att kraven på likabehandlingsplaner som enligt den nya lagen ska utarbetas av berörda myndigheter, utbildningsanordnare och skolor, arbetsgivare samt övriga berörda aktörer inte kan krävas ännu på Åland utan ska vara antagna inom två år efter den nya lagens ikraftträdande.

¹Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 5 (2003) Allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen om barnets rättigheter

²Allmän kommentar nr 19 (2016) om offentlig budgetering för förverkligandet av barns rättigheter

³ÅOM, 2019: Revideringsbehov av diskrimineringslagstiftningen på Åland. Underlag till Ålands landskapsregering.

Den nya grundskolelagen på Åland ([ÅFS 2020:32](#)) som trädde i kraft år 2021 har tydligare skrivningar än den tidigare grundskolelagen⁴ om elevers "rätt till en likvärdig barnomsorg och grundskoleutbildning utan trakasserier och mobbning oavsett kön, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, funktionsnedsättning, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning eller annat skäl."

Finlands diskrimineringsombudsman har mandat att behandla diskrimineringsfall på Åland som berör statliga myndigheter och andra områden där riket har behörighet.⁵ Inom verksamhet där landskapet har behörighet kan ålänningarna kontakta Ålands diskrimineringsombudsman vid upplevd diskriminering. ÅOM har ett lagstadgat uppdrag att motverka och förhindra diskriminering inom landskapets behörighet.⁶ De mest förekommande frågeställningarna som kommit till Ålands diskrimineringsombudsman under 2019 har rört funktionsnedsättning (12 st) och en tredjedel av dem har rört barn. Totalt tolv rådgivningsärenden har omfattat barn (år 2018 tio).⁷

ÅSUB genomförde hösten 2020 en undersökning om upplevelser av diskriminering på Åland bland personer som är 16 år och äldre. En tredjedel av de svarande har upplevt diskriminering på Åland. De vanligaste orsakerna till upplevd diskriminering är könstillhörighet, ålder, språk och nationellt ursprung eller etnisk tillhörighet. 18% av de som upplevt sig diskriminerade svarade att det var under utbildning eller i skolan. Att prata öppet om upplevd diskriminering kan vara svårt i ett småskaligt samhälle. Resultaten visar att det finns en rädsla att den som anmäler diskriminering stämplas som besvärlig.⁸

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ fortbildning och tydligt tillämpningsmaterial om diskriminering och effektiv jämställdhets- och likabehandlingsplanering för alla som möter barn.

Ålands ombudsmannamyndighet ges tillräckliga resurser för att fullgöra sitt uppdrag i enlighet med gällande och kommande lagstiftning, t.ex att bevaka att skäligen anpassningar görs.

4 I den tidigare står det att "Den (grundskolans verksamhet) skall utformas i enlighet med principerna om människors lika värde."

5 T.ex. [Ett fall \(2019\) där statens ämbetsverk på Åland diskriminerade ett samkönat par.](#)

Paret som ville viga sig vid ämbetsverket hänvisades av den vikarierande vigsselförrättaren, på grund av dennes trosuppfattning, till tingsrätten.

6 [Landskapslag \(2014:33\) om Ålands ombudsmannamyndighet.](#)

ÅOM:s lagstadgade uppdrag vad gäller diskriminering:

- 1) ge råd och på andra sätt medverka till att den som utsatts för diskriminering kan driva klagomål och på annat sätt tillvarata sina rättigheter,
- 2) genomföra oberoende undersökningar och offentliggöra oberoende rapporter om diskriminering,
- 3) lämna rekommendationer i frågor som rör diskriminering,
- 4) övervaka praxis, tjänstekollektivavtal, principdokument och stadgor angående tjänstemännens anställningsförhållanden,
- 5) föra en dialog med åländska frivilligorganisationer som har ett intresse av att diskriminering motverkas,
- 6) informera om bestämmelser angående diskriminering,
- 7) sträva till att ingå förlikning mellan parterna om förlikningen kan antas inverka förebyggande i avsikt att förhindra framtida diskriminering samt
- 8) följa hur främjandet av den enskildes rätt till likabehandling utvecklas på Åland och årligen i den verksamhetsberättelse som avses i 12 § avge en redogörelse för detta.

7 [ÅOM, 2020: verksamhetsberättelse 2019.](#)

8 Totalt 63% av de svarande tror att en anmälan om diskriminering kan leda till att anmälaren blir stämplad som besvärlig, 44% anser att personen som anmäler diskriminering blir utfrusen eller trakasserad och 40% tror att konsekvenserna är att orsaken till diskriminering blir känd i en vidare krets. Var tredje svarande tror att andra tar avstånd från den som anmält. Endast 8% svarar att det finns inga negativa konsekvenser. [ÅSUB, 2020: Upplevd diskriminering i det åländska samhället 2020.](#)

2.1.1. BARN MED INVANDRARBAGRUND

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Barnrättskommittén är oroad över förekomsten av diskriminering mot barn mot invandrarbarn och flyktingbarn i Finland. Finland ska förstärka sina ansträngningar att bekämpa alla former av diskriminering och ge hög prioritet för förebyggande av diskriminering, bl.a. genom medierna och utbildningssystemet.⁹

Ålands landskapsregerings program för integrationsfrämjande 2020–2023 innehåller viktiga åtgärder som handlar om barn med invandrarbakgrund och deras familjer och organisering av integrationsarbetet. Enligt programmet har ÅHS erfarenhet av att det finns grupper som riskerar att hamna utanför hälsovården. Det handlar framförallt om yngre flickor och pojkar som inte har plats inom barnomsorg, som inte är inskrivna i barnrådgivningen samt gravida kvinnor. De blivande föräldrarna med annat modersmål än svenska saknas i stor utsträckning på de föräldraförberedande kurser som ordnas av ÅHS/Folkhälsan.¹⁰

Enligt den åländska integrationslagen ([ÅFS 2012:74](#)) är kommunen allmänt ansvarig och samordningsansvarig för utvecklandet av invandrarnas integration och ska upprätta ett program över vilka integrationsfrämjande åtgärder som kommunen erbjuder och prioriterar. Kommunens program för integrationsfrämjande kan innehålla en plan för hur barns integration ska främjas och deras sociala identitet stärkas. År 2020 presenterades en ny modell som kan användas som stöd i kommunens framtagande av sina integrationsfrämjande program. Modellen lyfter t.ex. vikten av att barn deltar i förskoleundervisningen, får undervisning utgående från eget behov och förmåga, att flerspråkigheten bland barn och unga stöds, att fritids- och ungdomsledare och andra vuxna uppmuntrar barn att delta i ett aktivt föreningsliv och aktiviteter utöver skoltid, att barn får kunskap och praktisk erfarenhet av demokrati, delaktighet och inflytande i sin vardag redan från tidig ålder och att kommunen samarbetar med ÅHS för att säkerställa att invandraren tar del av de lagstadgade hälso- och sjukvårdstjänsterna.¹¹ Landskapsregeringen har poängterat att beslut behöver fattas kring hur strukturerna och ansvaret gällande integrationsfrågor ska fördelas mellan KST och de åländska kommunerna.¹² Ansvarsfördelningen verkar för tillfället vara otydlig mellan parterna.

När integrationslagen tillämpas på personer under 18 år ska särskild uppmärksamhet fästas vid barnets bästa och ett barn som har fyllt 12 år ska ges tillfälle att bli hört i ett ärende som gäller barnet självt. För minderåriga som anländer utan vårdnadshavare och som fått uppehållstillstånd utarbetas alltid en integrationsplan, till andra minderåriga invandrare utarbetas en integrationsplan, om det på grund av den minderårigas individuella omständigheter finns behov av en sådan.¹³

Enligt ÅSUBs studie kan Ålands litenhet försvåra känslan av tillhörighet bland de inflyttade ungdomarna. Flera av de inflyttade ungdomarna som deltog i studien konstaterade att det inte är självklart att man upplevs eller blir bemött som en ålänning trots att man bott länge på Åland.¹⁴

⁹ FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2011: Samlad bedömning: FINLAND

¹⁰ Landskapsregeringens program för integrationsfrämjande 2020–2023

¹¹ Modell för kommunalt program för främjande av integration, 2020.

¹² Landskapsregeringens program för integrationsfrämjande 2020–2023

¹³ ÅFS 2012:74 4 § och 15 §

¹⁴ ÅSUB, 2019: Nabo - ungas röster om social inkludering på Åland.

Inflyttade barn och unga på Åland berättar om upplevelser om rasism, "skojande" och negativa stereotyper gällande grupper med invandrarbakgrund.¹⁵ Enligt en digital enkät som barn skapade för barns egen rapport till barnrättskommitté (2021) svarade 49% av de barn som har flyttat till Åland att de har blivit mobbade.¹⁶

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ att alla integrationsåtgärder gällande barn och familjer i programmet för integrationsfrämjande genomförs, att ansvarsfördelning i integrationsarbete på kommunal nivå tydliggörs och att alla barn får rätten att bli hört i frågor som rör dem utan åldersgränser, på ett barnvänligt och kultursensitivt sätt

Skolorna ska stärka sina åtgärder för att förebygga diskriminering.

2.1.2. JÄMSTÄLLDHET

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Stater behöver investera i förebyggande åtgärder för att utmana patriarkala och andra skadliga genusnormer och stereotyper.¹⁷

I sina slutsatser till Finland 2011 lyfte barnrättskommittén fram oron över rapporter om utbrett sexuellt och könsbaserat ofredande av flickor i Finland.¹⁸

Ålands landskapsregeringen har tagit fram Agenda för jämställdhet 2019-2030 med det övergripande målet att kvinnor och män ska ha samma frihet och makt att forma samhället och sina egna liv och bidra till samhällets utveckling. I agendan konstateras att Åland har en lång väg kvar innan målet är uppnått och att det i hög grad handlar om att identifiera, synliggöra och analysera de strukturer i samhället som utgör ett hinder för flickors/kvinnors och pojkar/mäns reella möjligheter att förverkliga målet.¹⁹

Statistik gällande jämställdhet tas fram kontinuerligt av ÅSUB på beställning av landskapsregeringen genom publiceringen "På tal om jämställdhet".²⁰

Handlingsplanen "En jämställd barnomsorg" antogs av landskapsregeringen år 2010 och inom ramen för projektet har flera föreläsningar hållits år 2012-2013. Metoder och verktyg för att arbeta med jämställdhet och likabehandling har samlats på landskapsregeringens hemsida.²¹

¹⁵ Rädda Barnens ungdomskaffe juni 2020

¹⁶ Inget särskild definition av mobbning fanns i enkäten, utan svaret gav utifrån den svarandes egen upplevelse. Enkäten svarades av 68 barn som svarade att de inte har bott på Åland hela livet.

¹⁷ [Allmän kommentar nr 20 \(2016\) om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren](#)

¹⁸ [FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2011: Samlad bedömning: FINLAND](#)

¹⁹ [Agenda för jämställdhet 2019-2030](#)

²⁰ [På tal om jämställdhet 2017](#)

²¹ <https://www.regeringen.ax/demokrati-hallbarhet/tema-jamstalldhet-barn-unga/barnomsorgspersonal>

Åland följer rikets jämställdhetslag ([FFS 609/1986](#), som tillämpas på Åland enligt [landskapslag 1989:27](#))²² som förpliktar läroanstalterna och andra parter som tillhandahåller undervisning att målinriktat och planmässigt främja jämställdhet och att jämställdhetsplaner uppgörs för varje enskild skola. Enligt kartläggningen av Ålands ombudsmannamyndighet årsskiftet 2019-2020 hade ingen av grundskolorna på Åland en jämställdhetsplanering som uppfyller alla krav som stadgas i lagen. Att notera särskilt är avsaknad av elevers delaktighet i arbetet.²³

I ÅSUBs rapport konstaterar de intervjuade åländska ungdomar att relativt strama könsroller existerar för pojkar och flickor på Åland.²⁴

#metoo-upproppen som spred sig över världen hösten 2017 samlade ca 270 vittnesmål från Åland och innefattar även vittnesmål från barn eller där vittnesmålet handlar om en händelse som skett när personen var barn.²⁵

Ålands Feministparaply driver under 2019-2023 ett projekt för att motverka sexuella trakasserier i de åländska gymnasieskolorna och i fritidssektorn för att motverka sexuella trakasserier och diskriminering. Arbetet sker i samråd med gymnasieskolorna och fritidssektorn för att alla barn och unga ska känna sig trygga i skolan och i sin fritidssysselsättning.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ att det finns information och resurser att följa gällande lagstiftning.

2.1.3. HBTQIA+BARN

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSSINTRÖDUKTION:

Enligt de ungas svar i Hälsa i skolan (2019) hörde 3 % till könsminoriteterna och sammanlagt 9 % till de sexuella minoriteterna i hela Finland.

Barnrättskommittén betonar alla ungdomars rätt att uttrycka sig fritt och rätt till respekt för sin fysiska och psykiska integritet, könsidentitet och framväxande autonomi. Stater bör vidta verkningfulla åtgärder för att skydda alla ungdomar som är homosexuella, bisexuella, transgender eller intersex från alla former av våld, diskriminering och mobbning genom att öka allmänhetens medvetenhet och genomföra åtgärder till skydd och stöd.²⁶

En europeisk undersökning visar att en fjärdedel av hbtqia-ungdomar (15-17 år) i Finland inte har fått info om hbtqia i utbildningen.²⁷

22 Den åländska lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män är en blankettlag, vilket innebär att den uppdateras automatiskt i enlighet med rikets lagstiftning om inte annat beslutas av lagtinget.

23 ÅOM, 2020: Jämställdhetsplanering På Åland Kartläggning 2019-2020

24 ÅSUB, 2019. Nabo - ungas röster om social inkludering på Åland

25 #ålandockså

26 Allmän kommentar nr 20 (2016) om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren

27 FRA, 2019: The online EU-LGBTI II Survey in all EU Member States

FN:s särskilda rapportör om rätt till utbildning har betonat barns rätt till omfattande sexuell utbildning utan diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet. Det är nödvändigt att ifrågasätta stereotyper om kön och sexualitet i skolorna.²⁸

Statistiken på Åland är bristfällig när det gäller hbtqia+personer.

Regnbågsfyren arbetar med hbtqia-certifiering av verksamheter på Åland.²⁹

Åländska ungdomar berättar att det behövs mer utbildning och kunskap om hbtqia-frågor och bemötande bland yrkesverksamma i skolorna, hälsovården, studerandehälsa, politiker samt bland vårdnadshavare.³⁰ De som kontaktar Regnbågsfyren berättar om att en inte tas på allvar, att vuxna inte erkänner deras identitet och felkönar barnet.

Regnbågsfyren besöker skolorna på Åland och utbildar om hbtqia+frågor. Det finns stora skillnader i förkunskap mellan de olika skolorna. På Åland har transfrågorna inte funnits med i den nuvarande läroplanen för grundskolan, i den nya läroplanen för grundskolan behandlas hbtqia+frågor i åk 5-6 och uppåt i hälsokunskap.³¹ Information och kunskap om hbtqia+ räcker inte för att skapa en trygg och inkluderande miljö utan skolan behöver även arbeta med normer och strukturer i barnens miljö.

Landskapsregeringen har tagit fram Handlingsplan för hbtqia-personers lika villkor i det åländska samhället 2019-2025, med information och förslag på åtgärder för att säkerställa hbtqia-barns rättigheter på Åland. Statistik samt förslag för åtgärder som är specifika för interkönade och asexuella saknas i handlingsplanen. I handlingsplanen står det att hbtqia-frågor inte hade lyfts strukturellt på ÅHS och det saknas en officiellt ansvarig för frågorna inom organisationen.³²

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ att åtgärder som föreslås i Handlingsplan för hbtqia-personers lika villkor i det åländska samhället 2019-2025 genomförs.

Säkerställ tillräckliga resurser för fortbildning om hbtqia+frågor till alla som träffar barn.

Säkerställ att hbtqia+frågor tas upp tydligt och från tidig ålder i den åländska läroplanen och att normkritik implementeras på hela skolmiljön.

Säkerställ ett hbtqia+perspektiv i alla verksamheter som möter barn.

²⁸ [Report of the United Nations Special Rapporteur on the right to education. 2010. A/65/162](#)

²⁹ Fokus för processutbildningen är hbtqia-personers livsvillkor, normer kopplade till kön och sexualitet, samt vad ett hbtqia-kompetent bemötande innebär. Certifieringen är kostnadsbelagd, men går att ansöka om avgiftsbefrielse, vilket tillgängliggörs certifieringen för en bred målgrupp.

³⁰ Regnbågsfika, augusti 2020.

³¹ [Ämnesdel Hälsokunskap Åk 5-9](#)

³² [Handlingsplan för hbtqia-personers lika villkor i det åländska samhället 2019-2025](#)

2.1.4. ROMSKA BARN

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Barnrättskommittén är oroad över förekomsten av diskriminering mot romska barn och över de svårigheter som romska barn påträffar i utbildningssystemet i Finland, bl.a. den höga frekvensen av skolkniv, dåliga resultat, ett högt antal barn i specialundervisningsklasser och den högfrekvensen avhopp.

Barnrättskommittén är också oroad över den sociala utestängningen och den strukturella diskrimineringen av den romska befolkningsgruppen, vilket leder till en ökning i rusmedelsmissbruk, problem med den mentala hälsan och en låg levnadsstandard för romska barn.

Staten ska effektivisera de åtgärder som vidtagits för att bekämpa etnisk diskriminering av romerna och deras sociala utestängning, och säkerställa en tillräcklig levnadsstandard för alla romska barn.³³

Åland har troligen samma problematik för romer som i Finland, men det saknas sammanställt information. Det är svårt att lyfta fram enskilda fall på grund av Ålands litenhet och risken att röja anonymitet. Civilsamhället saknar information om särskilda åtgärder för att bekämpa etnisk diskriminering av romerna, deras sociala utestängning och säkerställa en tillräcklig levnadsstandard för alla romska barn.

Utbildningsstyrelsen i Finland har publicerat utbildningsmaterial om romska barn, men materialet verkar inte finnas på svenska.

³³ FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2011: Samlad bedömning: FINLAND

2.2. BARNETS BÄSTA

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSSINTRODUKTION:

Staten ska säkerställa att barnets bästa på lämpligt sätt integreras och konsekvent tillämpas i varje åtgärd som vidtas av offentliga institutioner. Staten har skyldigheten att säkerställa att alla rättsliga och administrativa beslut, samt policyer och lagstiftning som gäller barn, visar att barnets bästa har bedömts och i första hand beaktats. I denna skyldighet ingår att beskriva hur barnets bästa har prövats och bedömts och vilken vikt som lagts vid barnets bästa i beslutet.

“Barnets bästa” betyder att säkerställa både fullt och faktiskt åtnjutande av alla de rättigheter som erkänns i konventionen och barnets helhetsutveckling. En fullständig tillämpning av begreppet barnets bästa förutsätter ett rättighetsbaserat synsätt, och att alla aktörer engageras för att säkra barnets fysiska, psykologiska, moraliska och andliga integritet som en helhet, samt befästa barnets mänskliga värdighet.

Tolkningen av vad som är barnets bästa måste stå i överensstämmelse med hela barnkonventionen. Den får inte användas för att rättfärdiga förfaranden som strider mot barnets mänskliga värdighet och rätt till fysisk integritet (till exempel kroppsstraff och andra former av grym och förnedrande behandling). En vuxen persons bedömning av barnets bästa får inte ha företräde framför skyldigheten att respektera barnets alla rättigheter enligt konventionen.¹

Vid revidering eller framtagande av nya lagar finns skrivningar om barnets bästa i lagtexten.² Material och fortbildning gällande implementering av principen om barnets bästa behövs. ÅOM och Rädda Barnen har ordnat utbildning om barnkonventionen i praktiken med hjälp av barnrättskommitténs allmänna kommentarer som barnombudsmannen i Sverige översatt till svenska.³

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Öka kunskapen om implementeringen och efterlevnaden av barnkonventionen och hur principen om barnets bästa ska styra arbete och beslut gällande barn, särskilt hos de vuxna som möter barn som lever i en utsatt livssituation såsom barn i barnskyddet, barn i vårdnadstvister.

¹ [Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 \(2013\) om Barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa](#)

² T.ex. Landskapslag om främjande av integration (ÅFS 2012:74), Landskapslag om barnomsorg och grundskola (ÅFS 2020:32), landskapslag (2020:12) om socialvård.

³ [Barn och unga i fokus på Alandica Debatt 11 juni 2019](#)

2.3. RÄTT TILL LIV, ÖVERLEVNAD OCH UTVECKLING

Ålands landskapsregering har låtit ta fram ett [program för suicidprevention](#) år 2019 där det finns åtgärder och iakttagelser som är relevanta för barn.

2.4. RESPEKT FÖR BARNS ÅSIKTER

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Artikel 12 om rätt att bli hörd gäller alla barn, utans åldersgränser (dvs också yngre barn) och lagstiftningen borde följa detta men en viktig förutsättning är att det måste också finnas barnanpassade rutiner och metoder för att säkerställa att hörandet inte görs på ett okänslig sätt som kan ha negativa konsekvenser för barn. Att säkerställa barns delaktighet är inte samma sak som att ålägga barn ansvar.

Staterna har en skyldighet att ta reda på åsikterna hos specifika grupper av barn i specifika frågor – till exempel att tillfråga barn med erfarenhet av det rättsliga systemet för unga lagöverträdare när det gäller förslag om lagstiftningsreformer inom detta område, eller adoptivbarn och barn i adoptivfamiljer om adoptionslagstiftningen och adoptionspolitiken.

Det är viktigt att regeringarna utvecklar en direkt relation med barn, inte bara ett förhållande som förmedlas genom icke-statliga organisationer eller institutioner för mänskliga rättigheter. Det ligger både i regeringarnas och i barnens intresse att ha direktkontakt med varandra.¹

Arbetet med barns delaktighet i alla nivåer av samhället (staten, landskap, kommun, skola etc) samt hörandet av barnet ska alltid förverkligas i enlighet med de riktlinjer som barnrättskommittén givit i sin [allmänna kommentar nr 12](#).

MÅL 2. ALLA KÄNNER TILLIT OCH HAR VERKLIGA MÖJLIGHETER ATT VARA DELAKTIGA I SAMHÄLLET.

¹[Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 5 \(2003\) Allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen om barnets rättigheter](#)

2.4.1. BARN S RÄTT TILL DELAKTIGHET I EGNA ÄRENDEN

Barns rätt till delaktighet beaktas i både åländsk och finländsk lagstiftning. Vid revidering eller framtagande av nya lagar syns en ökad medvetenhet¹, men i praktiken är barnets delaktighet säkerställd endast där lagen kräver ett hörande. Fortfarande har flera åländska och finska lagar åldersgränser när det gäller krav för att ge barnet tillfälle att bli hört.²

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ alla barns rätt till delaktighet säkerställs genom lagstiftningen (utan åldersgränser) och att myndigheterna tar i bruk och utvecklar rutiner och metoder samt praktiska kunnandet som möjliggör en trygg delaktighet för alla barn, även yngre barn.

2.4.2. BARN S RÄTT TILL DELAKTIGHET I OLIKA NIVÅER AV SAMHÄLLET

Ålands litenhet och korta beslutsvägar lyfts ofta fram som faktorer som möjliggör barns delaktighet. Enligt ÅSUB:s studie upplever delar av de intervjuade ungdomarna att de är närmare beslutsfattare på Åland vilket underlättar deras delaktighet, men att Åland saknar stora ungdomsgrupper som tillsammans kan ha större inflytande. Enligt unga är viktiga beslut inom kommunen svåra att påverka och att beslutsfattarna inte aktivt frågar efter ungas åsikter. De behöver tydligare rutiner och systematiskt stöd för att kunna öka sitt inflytande. Både lagstiftningen och de ungdomspolitiska målsättningarna samt verksamheten i skolorna behöver stötta ungas konkreta möjligheter till påverkan.³

De demokratiska spelreglerna ser olika ut då förutsättningen till direktkontakt med beslutsfattare ser olika ut för barn och barngrupper. Samhällsaktiva barn och unga som civilsamhällets organisationer kommer i kontakt med upplever avsaknad av konkreta förändringar efter dialog eller att de inte får återkoppling från beslutsfattare. Åland saknar formella mötesplatser för barn och beslutsfattare. I övriga Finland är kommunerna skyldiga att inrätta ett ungdomsfullmäktige eller en motsvarande påverkansgrupp för unga i kommunen⁴, men på Åland finns det bara ett lagstiftat krav att ha äldreråd i kommunen⁵. Endast Lemlands och Mariehamns kommuner har fattat beslut att ha ett ungdomsråd i kommunen.

Åldersgräns för att ta initiativ till en folkomröstning i kommunen är 15 år på Åland. Rätten att komma med initiativ till kommunen har ingen åldersgräns men barnanpassad information om möjligheten samt tillgängliga kanaler för barn och unga att lämna sina egna initiativ till kommunen saknas.⁶

¹Som t.ex [Lag om ändring av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt \(FFS 190/2019\)](#)

²Som t.ex [Landskapslag \(2012:74\) om främjande av integration](#)

³Åsub, 2019: Nabo - ungas röster om social inkludering på Åland.

⁴[Kommunallag \(FFS 410/2015\) 26 §](#)

⁵[Kommunallag \(1997:73\) för landskapet Åland 31a §.](#)

⁶Ett exempel från Helsingfors stad: <https://ruuti.munstadi.fi/sv/initiativ/>

Ålands lagting fattade år 2017 ett beslut om att rösträttsåldern i kommunalval och rådgivande kommunala folkomröstningar sänks till 16 år⁷, men lagförslaget underkändes i Högsta Domstolen eftersom det innebar en avvikelse från Finlands grundlag.⁸

Rädda Barnen på Åland, SKUNK och andra civilsamhällets organisationer arbetar aktivt för att möjliggöra dialog mellan ungdomar och beslutsfattare.

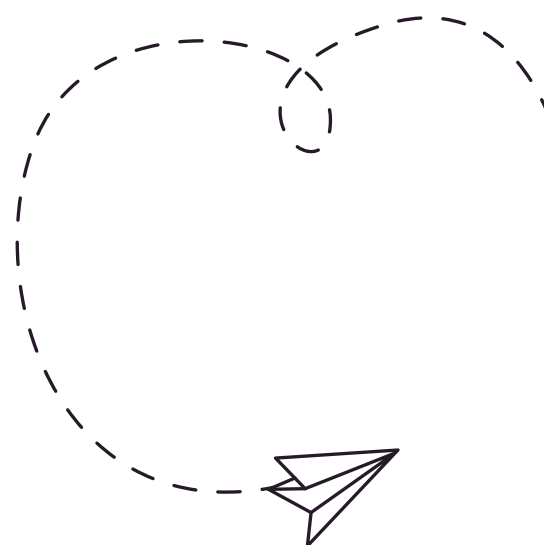
Enligt den nya grundskolelagen ([ÅFS 2020:32](#)) ska alla elever ha rätt till delaktighet i alla frågor som direkt berör elevens vardag och ha möjlighet att delta i utvecklingen av utbildningen. Enligt lagen ska det finnas ett elevråd för årskurserna sju till nio, för övriga årskurser kan skolan fatta beslut om ett elevråd ska finnas och kommunen ska höra elevrådet i frågor som berör elever. Inte alla kommuner har en högstadieskola. Enligt SKUNK har elevråden svagt stöd och kompetensen saknas ofta för att handleda dem i demokratiska processer och möjligheter.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

En specialsakkunnig för barn och unga på landskapsregeringen och ansvariga i kommuner som säkerställer kunskap och alla barns rätt att höras i enlighet med [barnrättskommittés allmänna kommentar nr 12](#).

Skapa formella mötesplatser för barn och beslutsfattare, både på landskaps- och kommunalnivå, säkerställ utrymme att delta och påverka i befintliga strukturer.

Digitala lösningar för att möjliggöra att barn kan lämna in sina initiativ till kommuner eller landskapsregeringen tas fram.

⁷ Beslut LTB 33/2017

⁸ Högsta domstolen, 2017: Utlåtande OH2017/136

3. CIVILA RÄTTIGHETER OCH FRIHETER

3.1. RÄTTEN TILL INTEGRITET

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Enligt artikel 16 i barnkonventionen får inget barn utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende.

Stater bör, genom dialog med ungdomar, ta reda på var kränkningar av privatlivets helgd har skett, bland annat när det gäller individens deltagande i den digitala miljön och hur företag och andra aktörer använder data. Stater bör också vidta alla lämpliga åtgärder för att stärka och säkerställa respekten för datasekretess och ungdomars privatliv, i överensstämmelse med deras fortlöpande utveckling.¹

Vuxnas användning av Facebook för att söka stöd och hjälp genom att berätta om barns situation är problematiskt i relation till barns rätt till privatliv.

Rädda Barnens verksamhet Barnens internet utbildar barn, vårdnadshavare och vuxna som arbetar med barn om frågor gällande barns rätt till integritet och digitala fotspår.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ utbildning om vad som får delas på sociala medier om barn.

Skapa och tillgängliggör barnanpassad information om regler gällande barns personliga uppgifter som finns sparade hos olika aktörer (GDPR).

¹[Barnrättskommittés allmänna kommentar nr 20 \(2016\) om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren](#)

3.2. TILLGÅNG TILL INFORMATION

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Barn behöver tillgång till information om alla frågor som rör dem, utformad så att den passar deras ålder och förmågor.²

Rätten till tillgång till information omfattar alla medier, men särskild omsorg behövs när det gäller den digitala miljön, i takt med att ungdomar i allt högre grad använder mobil teknik, och i takt med att sociala och digitala medier blir det primära sättet för dem att kommunicera och att få, skapa och sprida information.³

Offentlig information i Finland ska finnas på svenska men i realiteten saknas den, särskilt information som är anpassat för barn. Ett positivt exempel är den finska regeringens corona-info till barn under våren 2020 som var simultantolkad till svenska och teckenspråk⁴, men det är oklart hur den nådde barn på Åland.

Under senaste åren har massmedierna på Åland och i svenskspråkig Finland ökat information som riktar sig till barn. Ålands Radio publicerade information för barn om val år 2019 och har börjat med aktuella nyheter för barn.⁵ Det finns även barnanpassade nyheter i lokaltidningarna och i den största tidningen i svenskfinland. Enligt ÅOMs rapport får barn inte komma till tals i lokala tidningar i nyheter som berör samhällsfrågor.⁶

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ att nationell information riktad till barn och barnfamiljer finns på svenska och säkra spridningen på Åland i samarbete med relevanta åländska aktörer.

Säkerställ att utsatta barngrupper, barn med speciella behov och barn med funktionsnedsättning har tillgång till information som är anpassad genom att nyttja samverkan på nordisk nivå.

² Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 (2009) Barnets rätt att bli hörd

³ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 20 (2016) om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren

⁴ Svenska Yle live: Regeringens presskonferens för barn

⁵ Juniornyheter

⁶ ÅOM, 2020: Vem är viktig? - Förstasidesstoff och ledare i åländsk lokalmedia

3.2.1. RÄTT TILL SKYDD MOT SKADLIGT MATERIAL

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Staterna är skyldiga att skydda alla barn, inklusive barn med funktionsnedsättning, från skadlig information, i synnerhet pornografiskt material och material som främjar främlingsfientlighet och andra former av diskriminering, och som potentiellt kan förstärka fördomar.

Den digitala miljön kan innebära att ungdomar utsätts för risker (till exempel för bedrägerier, våld och hets, för sexistiska uttalanden mot flickor och mot hbtqia-ungdomar, nätmobbning, grooming, människohandel och barnpornografi, översexualisering, samt för värvning till väpnade grupper eller extremistgrupper), men detta bör dock inte inskränka ungdomars tillgång till den digitala miljön. Deras säkerhet bör i stället främjas genom helhetsstrategier, bland annat genom digital kompetens när det gäller risker på nätet, genom stärkta lagar och rättsvårdande mekanismer med syftet att bekämpa övergrepp på nätet och se till att de inte kan begås ostraffat, och genom att utbilda föräldrar och personer som arbetar med barn. Ungdomar ska aktivt engageras i utformningen och genomförandet av initiativ som syftar till att främja trygghet på nätet. Det behöver investeras i att utveckla tekniska lösningar för att förebygga och skydda, samt för att hjälp och stöd ska vara tillgängliga.¹

Grundskolans och barnomsorgens roll är viktig för att säkra alla barns kompetens när det gäller att utveckla digitala färdigheter, källkritik och skydd mot material som främjar främlingsfientlighet och andra former av diskriminering, och som potentiellt kan förstärka fördomar.

Rekommenderade åldersgränser på sociala medier och spel följs inte alltid och även skolorna på Åland har använt sådana digitala medier i undervisningen som elever inte bör använda enligt åldersrekommendationer.

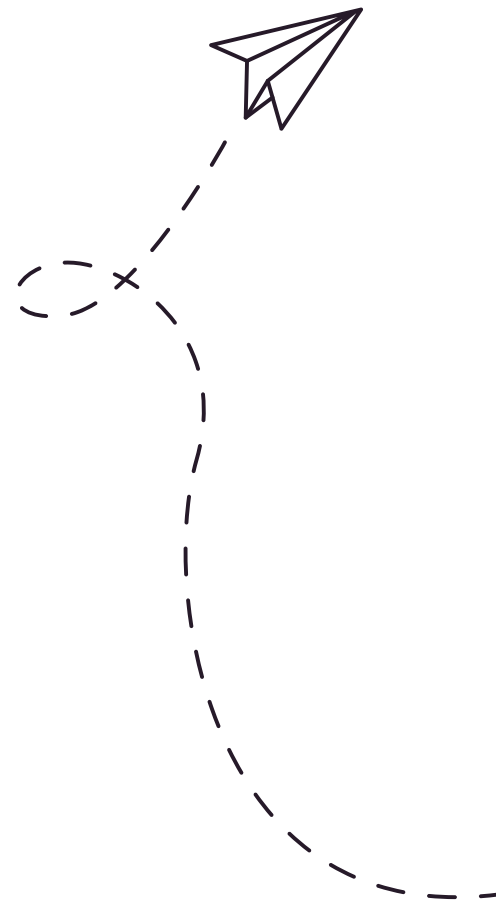
Rädda Barnen jobbar för att trygga barns vardag i digitala miljöer och har i samarbete med Fältarna projektet #prataomporr med målet att barn och unga på Åland ska kunna växa upp i en trygg och säker miljö fri från pornografi och våld. Under coronapandemin har barns skärmtid ökat vilket ökat risken för utsatthet på nätet.

¹[Barnrättskommittés allmänna kommentar nr 20 \(2016\) om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren](#)

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Tekniska lösningar ska användas för att skydda barnen från skadligt material, exempelvis porrfilter i skolorna och i olika enheterna som barn har tillgång till i hemmet.

Säkerställ barnanpassad information och dialog om skadligt material på nätet. Barn med funktionsnedsättning och andra utsatta grupper måste speciellt uppmärksammas.

4. VÅLD MOT BARN

4.1. VÅLD MOT BARN

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Med "våld mot barn" menas alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp.¹ Mer detaljerad beskrivning av olika former av våld finns i [Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 13 \(2011\) Barnets rätt till frihet från alla former av våld](#).

Staterna ska vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa, sociala och utbildningsmässiga åtgärder för att skydda barnet mot alla former av våld. Sådana skyddsåtgärder bör, där så är lämpligt, innefatta effektiva förfaranden för såväl upprättandet av sociala program som syftar till att ge barnet och de personer som har hand om barnet nödvändigt stöd, som för andra former av förebyggande och för identifiering, rapportering, remittering, undersökning, behandling och uppföljning av fall av ovan beskrivna sätt att behandla barn illa och, där så är lämpligt, förfaranden för rättsligt ingripande.

Staterna måste bemöta diskriminering mot sårbara eller marginaliserade grupper av barn och göra proaktiva ansträngningar för att säkerställa att dessa barn tillförsäkras sin rätt till skydd på samma sätt som andra barn.²

Kroppslig aga förbjöds i lagen i Finland år 1984, men enligt en forskning i Finland år 2017 (Åland var inte med i forskningen) förekommer våld i uppfostringsyfte alltså i barnuppfostran i Finland.³

Antalet barn som utsatts för misshandelsbrott som kommit till polisens kännedom var 45, varav 29 pojkar och 16 flickor, år 2019 på Åland.⁴ Siffrorna från Hälsa i skolan från Åland gällande psykisk våld från föräldrarna är betydligt högre än i Fastlandsfinland. 14% av eleverna i åk 4-5 och 15% i årskurs 8-9 berättar att de har utsatts för fysisk våld av föräldrarna under året.

¹Artikel 19.1 i barnkonventionen

² Barn i potentiellt utsatta situationer är t.ex barn som är placerade utom hemmet, barn med funktionsnedsättning, barn som tillhör religiösa eller språkliga minoriteter, HBTQIA+barn, barn som redan har upplevt våld eller som utsätts för och blir vittne till våld i hemmet och i samhällsgemenskapen.

³Centralförbundet för Barnskydd, 2017: Finländarnas attityder till uppfostran och bruk av våld i uppfostringsyfte 2017- sammandrag

⁴Finlands officiella statistik (FOS): [Brott och tvångsmedel](#). I statistiken över brott och tvångsmedel samlas årligen de brott som kommit till polisens, tullens och gränsbevakningsväsendets kännedom per brottsbeteckning. Alla statistikförda fall har inte nödvändigtvis lett till åtal eller dom. Dessutom kan fallen inkludera brott som begåtts under tidigare år, eftersom statistiken bygger på fall som anmälts till polisen under det aktuella året. Det är alltså bra att notera att siffrorna inte direkt hänvisar till t.ex. antalet individer som blivit offer för brott, eftersom polisen under ett visst år har kunnat få kännedom om flera brott mot ett och samma barn.

Över en fjärdedel av eleverna i åk 4-5 och till och med 40% av eleverna i åk 8-9 att de har utsatts för psykiskt våld av föräldrarna under året.⁵

4 av de 17 barn med funktionsnedsättning (under 16 år) som svarade på Ålands handikappförbunds enkät svarade att de hade upplevt våld.⁶

Enligt Hälsa i skolan-undersökning är våldsupplevelser anmärkningsvärt mycket vanligare bland barn som är placerade utanför hemmet än bland andra barn i hela Finland (siffror som gäller bara Åland finns inte tillgängliga). Var fjärde placerad ung (22 - 26%) har upplevt fysisk försummelse (omsorgsbrist) under sitt liv. Det här att jämföra med 2% av de barn som bor på annat sätt. De placerade barnen uppgav också erfarenhet av psykiskt eller fysiskt våld från förälder eller andra vuxna som har hand om barnet i en helt annan omfattning än barn som bor på annat sätt. En tredjedel av de placerade barnen i årskurs 8-9 uppgav att de hade upplevt fysiskt våld och mer än hälften (51%) att de upplevt psykiskt våld av förälder eller andra omsorgspersoner under det senaste året.⁷

Lag om kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga som deltar i verksamhet bland barn ([FFS 148/2014](#)) trädde i kraft som blankettlag på Åland år 2020 ([ÅFS 2019:101](#)), tidigare fanns ingen lag som gav uppdragsgivaren rätt att be den frivilliga om ett utdrag för ett uppdrag på Åland.

På Åland gäller Landskapslag ([2004:3](#)) om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som skall arbeta med barn. Lagen tillämpas inte på arbete som sammanlagt varar mindre än tre månader under en ettårsperiod. I Finland pågår en reform för att utvidga arbetsgivarens rätt att utreda brottslig bakgrund hos dem som arbetar med barn.⁸

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Utarbeta en strategi för att förebygga och åtgärda alla former av våld mot barn (motsvarande [Finlands åtgärdsplan för förebyggande av våld mot barn och unga i åldern 0-17 år som ska genomföras 2020-2025.](#))

Alla som arbetar med barn säkerställs stöd och utbildning samt tydliga rutiner för att ta upp frågor gällande olika former av våld samt kompetens och system för att ta vara på svaren om det framkommer att någon blir utsatt för våld.

Öka kunskap om olika former av våld för att säkerställa att barn som utsatts för någon form av våld har möjlighet att känna till och söka hjälp.

Arbetsgivarens rätt att utreda brottslig bakgrund hos dem som arbetar mindre än tre månader med barn utvidgas på Åland.

5THL, Hälsa i skolan, 2019

6Ålands handikappförbund, 2020. [Hur upplever personer med funktionsnedsättning sin situation på Åland.](#)

7Riikka Ikonen, Pia Eriksson, Tarja Heino (2020). [Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi ja palvelukokemukset.](#)

8Regeringens proposition

4.1.1. VÅLD I HEMMET SOM BARN BEVITTNAR

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Våld i hemmet som barn bevittnar kan allvarligt påverka barnets välbefinnande, personlig utveckling och sociala interaktioner i barndomen och vuxenlivet.¹

Exponeringen kan inkludera många olika upplevelser, t.ex. att bli vittne till fysiskt våld mellan föräldrarna eller vårdnadshavarna, att se följderna av våldet (t.ex. blåmärken, trasiga föremål), att höra ljuden av våldet eller samtal om våldet eller på något annat sätt bli medveten om våldet.²

Enligt ÅSUBs utredning 2017 bland de som utsätts för våld i nära relationer de senaste tolv månaderna bodde barn i hushållen i 34% av fallen. Beräkningar från utredningens resultat visar att drygt 360 minderåriga barn fanns i hushåll där minst en person utsätts för våld i nära relation. Det betyder att drygt sex procent var direkt eller indirekt utsatta för våld år 2016.³

Siffrorna från Hälsa i skolan gällande våld mellan andra familjemedlemmar är lite högre på Åland jämfört med hela landet. 12% av ungdomar i åk 8-9 på Åland har upplevt fysiskt våld och 30% psykiskt våld mellan andra familjemedlemmar under det senaste året.⁴

Landskapsregeringen har tagit fram en strategi för nolltolerans mot våld i nära relationer 2020-2030 som ska förverkligas genom årliga åtgärdsprogram som följs upp och utvärderas. En åtgärd är "Stärkt skydd och stöd för barn som har bevittnat våld eller varit utsatta för våld".⁵

Våld i nära relationer kan endast medlas på initiativ av polis eller åklagare.⁶ Två medlare vid medlingsbyrån är utbildade till detta på Åland.

Enligt brottsofferjouren om barn som upplevt våld mot en närstående skulle ges målsägandestatus skulle det innebära ett starkare juridiskt skydd och möjlighet till formell upprättelse och olika stödåtgärder. Barnet skulle exempelvis ha möjlighet att polisanmäla brottet och ha rätt till en särskild företrädare vid en förundersökning och rättegång, kunna göra skadeståndsanspråk samt förhöras i ett mål även om vårdnadshavaren motsätter sig detta.⁷

¹ [Förenta Nationernas studie om våld mot barn \(A/61/299\)](#)

² Exempel på exponering från: Olofsson, Niclas, Lindqvist, Kent, Gådin, Katja G, Bråbäck, Lennart och Danielsson, Ingela (2011) Physical and psychological symptoms and learning difficulties in children of women exposed and nonexposed to violence: A population-based study. *International Journal of Public Health* 56(1): 89-96. [En barndom utan våld](#) [Åtgärdsplan för förebyggande av våld mot barn 2020-2025](#)

³ [Strategiförnolltolerans mot våld i nära relationer 2020-2030](#)

⁴ THL, 2019: Hälsa i skolan. Respektive siffrorna från hela Finland är 11% och 25%

⁵ [Strategiförnolltolerans mot våld i nära relationer 2020-2030](#)

⁶ www.medlingsbyran.ax

⁷ [Brottsofferjouren, 2019. Familjevåld ur barnets synvinkel](#)

4.1.2. VÅLD I UNGA RELATIONER

Statistik om våld i nära relationer bland ungdomar (under 18 år) saknas på Åland.⁸ Ämnet kan ses som tabu och det finns okunskap kring begreppet våld, vilket gör att det kan vara svårt att söka hjälp.

I diskussioner och strategier gällande våld i nära relationer är det oftast fokus på vuxna relationer. Det kan göra att unga personer som blir utsatta för våld inte känner sig inkluderade i stödinsatserna som erbjuds för t.ex. våldsutsatta kvinnor.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Genomför en undersökning på Åland om hur vanligt förekommande våld i unga relationer är.

Säkerställ en rutin för frågor samt en beredskap att hantera svaren om våld i unga relationer i skolhälsovården och i preventivmottagningen, kommande ungdomsmottagningen.

Säkerställ att unga får barnanpassad information om vad är våld i nära relationer⁹

4.2. SKADLIGA SEDVÄNJOR

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Konventionsstaterna ska vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa (artikel 24).

4.2.1. HEDERSRELATERAT VÅLD

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Brott i den så kallade hederns namn är våld som till den allra största delen, men inte enbart, utövas mot flickor och kvinnor för att familjemedlemmar anser att vissa beteenden, antingen de endast misstänks eller uppfattas ha skett, eller faktiskt skett, kommer att dra vanära över familjen eller samhällsgruppen.

⁸Ålands landskapsregering utförde 2017 en utredning för att ta reda på hur stor andel av ålänningar i ålder 18–79 år som någon gång blivit utsatt för olika former av våld i nära relationer: [Våld i nära relationer på Åland 2017](#).
⁹T.ex. kontroll, utagerande svartsjuka, ekonomiskt förtryck etc.

Exempel på sådana beteenden är att inleda sexuella förhållanden före äktenskapet, att vägra gå med på ett arrangerat äktenskap, att ingå äktenskap utan föräldrarnas godkännande, att begå äktenskapsbrott, ansöka om skilsmässa, klä sig på ett sätt som samhällsgruppen anser är oacceptabelt, arbeta utanför hemmet, eller generellt inte leva upp till stereotypa könsroller. Brott i den så kallade hederns namn kan också begås mot flickor och kvinnor på grund av att de fallit offer för sexuellt våld.¹⁰

I Ålands landskapsregerings [Strategi för nolltolerans mot våld i nära relationer 2020-2030](#) används begreppet "våld i nära relationer" som ett samlingsbegrepp vilket omfattar både våld i nära relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck inklusive tvångsäktenskap, barnäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ att åtgärder mot hedersrelaterat våld mot barn finns med i landskapsregeringens årliga åtgärdsprogram för Strategi för nolltolerans mot våld i nära relationer samt kunskap och rutiner gällande hedersrelaterat våld i hälso- och sjukvård och i skolorna på Åland (t.ex ÅHS handlingsplan, skolhälsovård)

4.2.2. INTERKÖNADE BARNES RÄTT TILL KROPPSLIG INTEGRITET

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

[Europaparlamentets resolution av den 14 februari 2019 om intersexuella personers rättigheter](#) (förkortat):

- Intersexuella personer föds med fysiska könsegenskaper som inte passar in i medicinska eller sociala normer för kvinnliga eller manliga kroppar, och dessa variationer i könsegenskaper kan ta sig uttryck i primära egenskaper (såsom inre och yttre genitalier och kromosom- och hormonstruktur) och/eller sekundära egenskaper (såsom muskelmassa, hårfördelning och kroppsstorlek).
- Kirurgiska och medicinska behandlingar utförs ofta på intersexuella spädbarn, oberoende av den intersexuella personens förmåga att själv fatta beslut och trots att dessa behandlingar i de flesta fall inte är medicinskt nödvändiga.
- Kirurgiska ingrepp och medicinska behandlingar utförs på intersexuella barn utan att de först har gett sitt personliga, fullständiga och informerade samtycke. Intersexuell könsstympning kan få livslånga konsekvenser, såsom psykiska trauman och fysiska funktionsnedsättningar.

¹⁰ [Gemensam allmän rekommendation nr 31 av FN:s kommitté för avskaffande av diskriminering av kvinnor/allmän kommentar nr 18 av FN:s kommitté för barnets rättigheter](#)

- I många fall är föräldrar och/eller vårdnadshavare mycket pressade att fatta beslut utan att vara fullständigt informerade om de livslånga konsekvenserna för deras barn.
- Vissa intersexuella personer kommer inte att identifiera sig med det kön som de medicinskt tillskrivs vid födseln. Finland kräver fortfarande sterilisering för rättsligt erkännande av kön.
- Europaparlamentet fördömer kraftfullt könsnormaliserande behandlingar och kirurgi. Parlamentet välkomnar lagar som förbjuder sådan kirurgi, såsom i Malta och Portugal, och uppmantrar andra medlemsstater att anta liknande lagstiftning så snart som möjligt.

År 2019 genomförde justitieministeriet en utredning om interkönade personers rättigheter och erfarenheter av den finländska hälso- och sjukvården och samhället. Rapporten innehåller rekommendationer för hur interkönade personers grundläggande och mänskliga rättigheter kan förbättras i Finland (finns tyvärr bara på finska).¹¹

Information om interkönade barn och hur deras rätt till kroppslig integritet efterlevs på Åland saknas.¹²

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ tydliga riktlinjer gällande interkönade barns rätt till kroppslig integritet.

Säkerställ stöd och vård enligt behov för interkönade barn och deras vårdnadshavare.

¹¹[Justitieministeriet, 2019. Varken information eller alternativ Utredning om interkönade personers rättigheter och erfarenheter.](#)

¹²Dvs om kosmetiska kirurgiska ingrepp genomförs för interkönade barn på Åland

4.3. HELPLINES OCH RÄTT TILL REHABILITERING OCH SOCIAL ÅTERANPASSNING

4.3.1. HELPLINES

Barn på Åland har inte tillgång till någon lokal helpline. Däremot har Ålands landskapsregering (2007) och senare Ålands ombudsmannamyndighet (2014) ingått ett avtal med svenska organisationen Barnens rätt i samhället (BRIS) som erbjuder ett forum dit barn under 18 år kan vända sig per telefon (mot lokalsamtalsavgift), chatt eller e-post för att samtala med en kurator. Det finns även en stödtelefon för vuxna. Det saknar statistik på Åland om hur många som vänder sig till BRIS.

I Svenskfinland finns chatter och helplines som även är möjliga att använda för barn på Åland, även om de inte motsvarar bredden som finns för finskspråkiga barn. Barn på Åland använder troligen även chatter och helplines i Sverige dels tack vare samarbeten och den kulturella och språkliga närheten. Exempelvis Maskrosbarns chatt för ungdomar som har det jobbigt hemma.

Unga som civilsamhällets organisationer träffar har berättat att de vill att den de vänder sig till känner till Åland och vad som gäller här.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Utvärdera samarbetet med BRIS och möjliggör anonyma helplines och chatter som har en tydlig förankring till Åland.

4.3.2. STÖD TILL BARN SOM ÄR MISSTÄNKTA BROTTSOFFER

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Utredningar av våld måste göras av kvalificerade personer som har fått rollspecifik och heltäckande utbildning, och måste göras med utgångspunkt i barnets rättigheter och på ett barnmedvetet sätt. Det krävs största försiktighet för att undvika att utredningsförfarandet innebär ytterligare skada för barnet. Därför är alla parter skyldiga att be om och beakta barnets åsikter.

Staterna ska främja fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning för barn som har utsatts för våld, och den ska äga rum i en miljö som befrämjar barnets hälsa, självrespekt och

värdighet (artikel 39). När övergrepp har konstaterats kan barnet behöva medicinsk vård, psykisk hälsovård, samt sociala och juridiska tjänster och stöd, liksom mer långsiktig uppföljning. Ett heltäckande utbud av tjänster bör göras tillgängliga.¹

Sedan år 2007 finns den så kallade barnahusmodell på Åland som är en modell för samverkan mellan olika myndigheter när ett barn misstänks vara utsatt för brott av något slag. Modellen främjar att myndigheterna samverkar för att skydda barnet, utreda om ett brott blivit begånget och stödja barnet så att det lider så liten skada som möjligt. Ålands landskapsregering beställde en utvärdering av Barnahusmodellen 2015 från Sverige² och sedan år 2019 pågår ett utvecklingsarbete i riket gällande barnahus som drivs av THL. Polisen i riket deltar i projektet och den åländska polisen medverkar utgående från åländska möjligheter och behov.³

När barn är målsägande i våldsbrott eller sexualbrott, ansöker polismyndigheten om en intressebevakare för barnet i de fall där en närstående vuxen är misstänkt förövare. Barnet har också rätt till ett målsägandebiträde. Det saknas utbildning för intressebevakare på svenska i Finland. Lagen kräver det inte, men utgående från barnets bästa borde alla ha genomgått en utbildning.

Fältarna på Åland arbetar förebyggande med åländska ungdomar i åldern 13–17 år och samarbetar bland annat med ungdomsledarna, fritidsledarna, skolorna, polisen och de olika verksamhetsområdena inom KST. Fältarna kan stödja både unga brottsoffer och unga som begått brott. Barn som Rädda Barnen träffar berättar att de inte vill anmäla till myndigheter när något har hänt eftersom det finns en rädsla att det blir jobbigt eller att ett barn kan bli omhändertagen. Ålands litenhet kan också bidra till en tystnadskultur.

Brottsofferjouren finns på Åland sedan 2018 och fyller en viktig roll för att stödja brottsoffer lokalt på svenska. Brottssofferjouren har ingen begränsning på antal träffar men kan inte erbjuda terapi.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Identifiera vilka hinder barn upplever med att kontakta olika myndigheter och institutioner för hjälp, säkerställ lättillgänglig och barnanpassad information och utveckla hjälpinsatser tillsammans med barn.

Säkerställ korta utredningstider och vidareutvecklade av Barnahusmodellen.

Säkerställ stöd och behandling för barn med gränsöverskridande beteenden och barn som begått brott.

¹[Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 13 \(2011\) Barnets rätt till frihet från alla former av våld.](#)

²[Barnahusmodellen på Åland.](#) I barnahusmodellen verkar flera myndigheter tillsammans för att skydda barnet, utreder om ett brott blivit begånget och stöder barnet så att det lider så liten skada som möjligt.

³[THL: Projekt Barnahus](#)

5. FAMILJEMILJÖ OCH ERSÄTTANDE VÅRD

5.1. FAMILJEMILJÖ OCH STÖD TILL FÖRÄLDRAR

5.1.1. MISSBRUK I FAMILJEN

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Barnrättskommittén är oroad över det höga antalet barn som bor med föräldrar med problem i anslutning till rusmedelsmissbruk i Finland och att yrkesverksamma som arbetar med barn inte fäster tillräcklig uppmärksamhet vid i synnerhet dessa barn och ofta saknar praktiska kunskaper att reagera på dem.

Kommittén är också oroad över att gravida kvinnor med problem som hänför sig till rusmedelsmissbruk har svårigheter att få medicinsk vård och att Finland inte fäster tillräcklig uppmärksamhet vid utvecklingen hos barn som föds av missbrukande mödrar.¹

Flera undersökningar har visat att barn till föräldrar som har ett missbruk har förhöjd risk för olika svårigheter i barndomen. Missbruket kan betyda brister i uppväxtmiljön, med otillräcklig omvårdnad och omsorg eller ett hem som inte är omskött. Vilket utgör en hälso- och olycksrisk och ett konstant stresstillstånd för barnet som i sin tur kan leda till somatisk sjukdom eller olika störningar i den psykiska utvecklingen. Barn i familjer med missbruksproblem omhändertas eller placeras utanför hemmet oftare än andra barn.² Trots detta fästs inte tillräcklig uppmärksamhet vid dessa barn, eller andra barn som är anhöriga till sjuka vuxna.

Enligt Hälsa i skolan har antalet åländska elever i åk 8-9 som upplever att deras förälder dricker för mycket ökat något, och de som upplever att deras förälder dricker för mycket och att det här har orsakat dem problem ökat märkbart från år 2017 till år 2019. I flickornas svar är förändringen särskilt tydlig.³ Hur många barn som bor i familjer med missbruk på Åland finns det inte andra statistiska uppgifter om. Utifrån forskningsrapporter från Finland och Sverige kan vi anta att vart femte till vart fjärde barn drabbas av en förälders alkoholmissbruk.⁴

Utgående från de barn och vuxna som Rädda Barnen har mött saknas tillräckliga kunskaper att reagera på barnens situation i myndigheters praktiska verksamhet (sjuk- och hälsovård, skola, dagis) och utbudet av förebyggande verksamheter och tidiga insatser riktade direkt till dessa barn är på Åland mycket begränsat.

¹FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2011: Samlad bedömning: FINLAND

²SUKUPOLVIEN SILLAT JA KASVAMISEN KARIKOT- vanhemmat, lapset ja alkoholi.

Marja Holmila, Kirsimarja Raitasalo & Christoffer Tigerstedt (toim.) ja THL. Helsinki 2016.

36,6 % av de flickor som besvarade frågan om föräldrarnas alkoholkonsumtion (15 av 228) ansåg att det orsakat dem problem år 2015 och 11,8% (28 av 238) svarat det samma år 2019. THL, 2019.

⁴Warpenius Katariina, Tigerstedt Christoffer & Holmila Marja (toim.) Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Terveys ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print - Suomen yliopistopaino Oy, Tampere 2013 och Hur många barn växer upp med föräldrar som har alkoholproblem? Resultat från en systematisk litteraturoversikt. Mats Ramstedt (red). Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Rapport nr 185. Stockholm 2019.

Rädda Barnen ordnar läger tillsammans med Folkhälsan på Åland och Understödsföreningen för svenskspråkig missbrukarvård USM (sedan 2017) för barn som lever i familjer med missbruk eller psykisk ohälsa. För samma målgrupp utvecklar Rädda Barnen gruppverksamhet (sedan 2019). Rädda Barnen och ÅHS genomför ett projekt för att ta fram metoder och rutiner som stöd till personalen i arbetet med att uppmärksamma anhöriga barn.

Folkhälsan på Åland erbjuder lagstadgad familjerådgivning på uppdrag av socialtjänsten. 2020 hade familjerådgivningen 234 klientfamiljer. I slutet av året har familjer med svår problematik avisats på grund av resursbrist.

Den nya socialvårdslagen ([ÅFS 2020:12](#)) tydliggör barn- och barnfamiljers rätt till tidigt stöd vid behov. I övriga Finland har en motsvarande lagstiftningen funnits sedan 2015.

Inom LAPE-projektet har ett omfattande arbete gjorts för barn och barnfamiljer i Finland.⁵ Enligt vår kännedom har Åland tyvärr inte haft en tydlig roll i LAPE-projektet.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ att vuxna som möter barn i sitt yrke får tillräckligt fortbildning för att identifiera och söka stöd till de barn som är anhöriga till sjuka vuxna.⁶

Öka de resurser och förstärk de sociala tjänster som tillhandahåller familjerådgivning och tidigt stöd till föräldrar

Säkerställ resurser för utveckling och kontinuerligt genomförande av förebyggande och tidiga insatser riktade direkt till barn, individuellt och i grupp.

5.1.2 VÅRDNADSTVISTER

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSSINTRODUKTION:

Barnrättskommittén är oroad över att vårdnadstvister varar mycket länge i Finland och rekommenderar att staten förstärker medlingstjänster till familjer som överväger skilsmässa och säkerställer att vårdnadstvister gällande barn löses inom lämplig tid med beaktande av barnets bästa.⁷

⁵ Programmet där barn- och familjetjänsterna reformerades 2016-2019 för att de bättre motsvara de behov som finns hos barn, ungdomar och familjer. Reformen överskred gränserna mellan olika landskap, kommuner och förvaltningssektorer. Kommunens småbarnspedagogik, skolor och läroanstalter stöder elevernas och de studerandes lärande och välbefinnande. <https://minedu.fi/sv/lape-sv-2016>

⁶ Särskild fokus på vuxna i dagvård, skola, sjuk- och hälsovård samt socialvård samt särskilt fokus på barn med förälder med missbruk eller psykisk ohälsa, men också med funktionsnedsättning, svår somatisk sjukdom eller vid plötslig död. Möjliggör detta även för personer som möter barn på fritiden, i hobbyverksamheter för barn.

⁷ FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2011: Samlad bedömning: FINLAND

Enligt en digital enkät som barnkonventionspiloter 2020 på Rädda Barnen skapade svarade 31% av ungdomar (13-20 år) med separerade föräldrar att deras föräldrar kan samarbeta bra och 34% att föräldrarna kan samarbeta bra ibland. 50% svarade att föräldrarnas separation påverkat hur barnet mår negativt¹ och 23% att ingen vuxen pratade med barnet om skilsmässan och barnets situation.²

Medling i familjefrågor är en insats inom socialvården som föreskrivs om i äktenskapslagen ([FFS 1929/234](#)). KST ansvarar för att ordna medling i familjefrågor på Åland. Åland har liksom Finland långdragna och svåra vårdnads- och umgängeskonflikter. Som resultat av Rädda Barnens projekt Barn i familjekonflikt och introduktionen av arbetsmodellen samarbetssamtal på Åland kunde föreningen år 2018 konstatera att myndigheterna saknar tillräckliga metoder och rutiner att stödja vuxna och barn i svåra familjekonflikter. Särskilt problematiska är de konflikter där det förekommer våld.

Kontinuerliga möjligheter till kamratstöd i grupp saknas för barn med separerade/skilda föräldrar på Åland.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ tillräckliga resurser till rådgivning och medling i familjefrågor samt information om tjänsterna och deras syfte.

Säkerställ flera insatser till familjer i svåra vårdnadskonflikter.

Utgå ifrån barnets faktiska livssituation då det gäller beslut som inverkar på barnets vardag.³ Åland ska bevaka ekonomiska bidrags inverkan, och förändra i lagstiftning, så att bidrag inte orsakar mer konflikter i vårdnadstvister, t.ex underhållsbidrag och två adresser.

5.2. BARN SOM ÄR PLACERADE

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

I sina senaste slutsatser till Finland är barnrättskommitté oroad över t.ex att det inte finns några enhetliga riksomfattande standarder som fastställer kriterierna för placering i alternativ vård, vårdplanering och regelbunden granskning av placeringsbeslut och att kontrollen och övervakningen av lokaler för ersättande vård är otillräcklig. Den är också oroad över avsaknaden av effektiva mekanismer för klagomål för barn som vårdas utom hemmet och att det finns bristen på stöd till biologiska familjer medan deras barn är i alternativ vård, i syfte att återförening dessa barn med deras biologiska familjer.⁴

¹Alternativ som finns med i kategorin påverkat negativt: Jag har ofta varit ledsen; Jag har ibland varit ledsen; Jag är orolig ibland; Jag är ofta orolig; Jag mår dåligt hela tiden; Jag kan inte slappna av.

²Enkäten skapades av ungdomar om barns egen rapport från Åland till barnrättskommitté år 2020 och svarades av 64 barn och ungdomar.

³T.ex Beslut om barnomsorg, skola, skolskjuts, ekonomiska bidrag

⁴[FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2011: Samlad bedömning: FINLAND](#)

FN:s riktlinjer för alternativ omvårdnad av barn syftar till att i första hand ges tillräckligt stöd åt familjer i tidigt skede så att behovet av placering undviks, och att alternativ omvårdnad, där den tillhandahålls, ges under lämpliga förhållanden som svarar mot barnets rättigheter och barnets bästa.⁵

Det måste införas mekanismer som säkerställer att barn vid alla typer av alternativt omhändertagande, även placering på institutioner, kan uttrycka sina åsikter och att de åsikterna beaktas i frågor som rör placering, reglerna för familjehem och hem för vård och boende, samt deras vardagsliv.⁶

Undersökningar har visat att skolframgång är en viktig skyddande faktor i barnets liv. För placerade barn är avbruten skolgång eller svaga betyg riskfaktorer som försämrar livskvaliteten när barnet blir vuxet. Att barnet får positiva erfarenheter från skolan och skaffar sig en utbildning och arbete är särskilt viktigt med tanke på framtiden. Ett tätt samarbete mellan många olika parter stöder barnet.⁷

På Åland har tidigare 16 kommuner skött barnskyddet separat, men genom landskapslagen om en kommunalt samordnad socialtjänst som trädde i kraft den 1 januari 2021 sköts hela socialvården nu av Kommunernas socialtjänst (KST). Ett enat barnskydd för Åland ger möjligheter för ett mer jämlikt förverkligande av barns rättigheter också när det gäller barn som placeras utom hemmet.

På Åland liksom i Finland som helhet ökar antalet barn som placerats utom hemmet. År 2019 var andelen barn som placerats i brådskande ordning i förhållande till befolkningen i åldern 0–17 år 0,4% på Åland, vilket motsvarar medeltalet i Finland. Omhändertagna barn i förhållande till befolkningen i åldern 0–17 år var 0,6% på Åland jämfört med 1,1% i hela Finland. I en jämförbar del av Finland med stor andel svenskspråkiga, Österbotten, var den procentuella andelen vid samma tidpunkt 0,5%.⁸

Barnen placeras i första hand i ett familjehem som är en för barnet närstående familj eller enligt barnets bästa i ett annat utbildat familjehem. 31.12.2019 var 69 åländska barn och unga placerade utom hemmet. Av dem var 35 placerade i familjehem och fyra i så kallade professionella familjehem, dvs 31.12.2019 bodde 56,52% i familjehem.⁹

På Åland finns behov av olika placeringsalternativ. Den kortvariga familjevården (jourfamilj) används i dagsläget inte alls på ett systematiskt sätt och utbildning för kortvariga familjehem har hittills inte anordnats.

Barn på Åland som placeras utom hemmet har en särskild utsatt situation i och med det svenska språket och landskapets geografiska läge. Om Åland har inte beredskap att ta emot barn utifrån olika behov är alternativet att bli placerad utanför Åland, långt hemifrån. I en del fall är det nödvändigt och till barnets bästa, men i de fall det inte är det måste det finnas kvalitativa och lämpliga alternativ vilket är en utmaning för ett litet örike. Vid placering i övriga Finland är det mycket svårt, tidvis

⁵ [Guidelines for the Alternative Care of Children. 64/142.](#)

⁶ [Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 \(2009\) Barnets rätt att bli hörd](#)

⁷ [Skolfarm.](#) Se också [Pesäpuu: Placerade barn i skolan.](#)

⁸ Statistikcentralen

⁹ ÅSUB. 12.2.2021. Siffrorna innehåller inte bara barn som är under 18 år utan utgående från hur det är definierad i lagen

omöjligt, att hitta svenskspråkiga familjehem och att få plats på institutioner där svenskspråkiga insatser och personal garanteras. Vid placering i Sverige är språkfrågan tryggad, men det innebär placering i ett annat land vilket är komplicerat vad gäller lagstiftning och övervakning. Detta kan dessutom ske endast som en frivillig insats. Social- och hälsovårdsministeriet har anvisningar angående placering av barn från Finland i ett annat land.¹⁰ Det finns inte uppgifter om hur anvisningarna följs på Åland. Det är oklart om svenskspråkiga barn som placeras frivilligt i Sverige har samma tillgång till t.ex. övervakning och granskning av kvalitén på placeringsstället, som t.ex. finska barn som placeras i Finland i finskspråkiga hem eller andra boenden.

Ålands landskapsregering antog Familjevårdslagen ([ÅFS 2015:18](#)) år 2015. Landskapet förberedde ikraftträdande genom att år 2014 ge Rädda Barnen på Åland uppdraget att ordna Finlands första svenskspråkiga förberedande utbildning för familjehem (PRIDE) på Åland. Rädda Barnen på Åland har sedan 2015, med ekonomiskt stöd av stiftelsen Bensow arbetat med utveckling av svenskspråkig familjevård på Åland och i Svenskfinland.

I Fastlandsfinland finns flera stora barnrättsorganisationer som arbetar med familjevård, men språket är ofta ett hinder för tillämpning av olika projektresultat, material eller kunskaper i form av föreläsningar. Familjevården på Åland har utvecklats mycket de senaste fem åren, men utvecklingsbehoven är fortsättningsvis stora och myndigheternas ansvar.

Rädda Barnen har i samverkan med de åländska kommunerna ordnat förberedande utbildning för familjehem och utbildning för aktiva familjehem. Rädda Barnen har erbjudit frivilligt kamratstöd i form av nätverksträffar och läger på svenska för familjehem. Rädda Barnen har också ordnat annan fortbildning inom området, samarbetat med organisationer i Finland angående översättning av utbildningsmaterial och annat material, arbetat för barns ökade delaktighet med mera.

I sammanhang som undervisning och skolgång har dessa barn ett tredelat föräldraskap (föräldrar/vårdnadshavare-socialarbetaren –familjevårdare). Det mångprofessionella stödet bör planeras och följas upp genom samarbete mellan föräldrarna, vårdnadshavarna och andra personer som svarar för barnets vård och fostran i fostran av och omsorg om barnet (ett familjehem eller en institution) samt de myndigheter som berörs. Socialarbetaren är det omhändertagna barnets juridiska företrädare när beslut fattas om pedagogiska ärenden. Detta gäller särskilt beslut av förvaltningsrättslig karaktär som inte kan delegeras till familjevårdare, till exempel beslut om särskilt stöd.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ institutionsvård på svenska i Finland.

Se över och uppdatera den åländska lagstiftningen i enlighet med den finländska ([Familjevårdslagen 263/2015](#)).

Stärk övervakning av familjevården genom att utveckla familjevårdens stödformer och barnets delaktighet i praktiken. Socialarbetare har ett begränsat antal klienter så att de har resurser att träffa enskilda barn regelbundet, tillräckligt ofta och ibland utan vuxna.

¹⁰ [Placering av barn från utlandet i Finland eller från Finland i ett annat land](#)

Barn i familjehem behöver få information om sina rättigheter, inklusive sina rättigheter att överklaga beslut, på ett lättillgängligt sätt.

Stärk rutiner och samverkan kring stöd och hjälp till de placerade barnens biologiska föräldrar. Det gagnar barnets mående och möjliggör återförening.

Garanterade familjehem kontakt till personal och stöd i svåra eller akuta situationer dygnet runt.

Stärk rutiner som ger förbättrad systematisk information och stöd till placerade barn inför och under placering, till exempel om hur det kan vara att flytta in i en ny familj.

Stöd aktivt de viktiga syskonrelationerna i familjehemmet.

Ge placerade barn och unga möjlighet att utvärdera och bidra till utvecklingen av barnskyddets arbete och insatser.

Utveckla eftervården (upp till 25 års ålder) och säkerställ att placerade barn får information om den i tillräckligt tidigt skede och i tillräcklig omfattning.

Kortvarig familjevård och andra placeringsalternativ behöver utvecklas som en del av vården utom hemmet på Åland.

5.3. BARN MED FÖRÄLDER I FÄNGELSE

Understödsföreningen för Svenskspråkig Missbrukarvård jobbar med frihetsberövade föräldrar i Finland på svenska, vilket gagnar också åländska familjer. Enligt USM kan familjearbete ordnas i fängelset, men i praktiken finns möjligheten till detta bara på finska.

För åländska barn finns det geografiska utmaningar när det gäller umgänge med förälder i fängelse. Personer i fängelse kan inte garanteras viss plats och anstalter är långt bort från Åland då det saknas fängelse på Åland.

På grund av Ålands litenhet är integritetsfrågor särskilt viktiga när det gäller till exempel medias rapportering av brott. Barn med förälder som har begått brott borde skyddas. Det händer att barnets fullständiga namn delas till exempel i sociala medier.

6. FUNKTIONSNEDSÄTTNING, HÄLSA OCH VÄLFÄRD

6.1. BARN MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Ett barn med fysisk eller psykisk funktionsnedsättning bör åtnjuta ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar tilltron till den egna förmågan och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället.

Barn har rätt till särskild omvårdnad och stöd som ska syfta till att säkerställa att barnet har effektiv tillgång till och får utbildning, hälso- och sjukvård, rehabilitering och habilitering, förberedelse för arbetslivet och möjligheter till rekreation på ett sätt som bidrar till barnets största möjliga integrering i samhället och individuella utveckling, inklusive dess kulturella och andliga utveckling (artikel 23).

Rättigheter för barn med funktionsnedsättning löper särskilt stor risk att kränkas. Barn med funktionsnedsättning måste ägnas särskild uppmärksamhet när det gäller bland annat rätt att höras, rätt till information som är anpassat för barn, åtgärder för att förebygga våld mot barn.

I sina senaste kommentarer till Finland är barnrättskommittén oroad över förekomsten av diskriminering mot barn med funktionsnedsättning, att rätten att bli hörd i fråga om barn med funktionsnedsättning inte har genomförts på vederbörligt sätt, att utbudet av hälsovårdstjänster för barn med funktionsnedsättning är otillräckliga, över otillgänglighet i offentliga lokaler och transportmedel och att nivån av segregation av studerande med funktionsnedsättning därför är hög, att lärare inte i tillräckligt hög grad har utbildats till att arbeta med barn med funktionsnedsättning och att familjer med barn med funktionsnedsättning inte får tillräckligt med stöd.¹

MÅL 2. ALLA KÄNNER TILLIT OCH HAR VERKLIGA MÖJLIGHETER ATT
VARA DELAKTIGA I SAMHÄLLET.

År 2018 antog Ålands landskapsregering sin första rapport om genomförande av FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, där information om barn med funktionsnedsättning ingår.²

¹FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2011: Samlad bedömning: FINLAND

²Ålands genomförande av FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. CRPD-Rapportering inför Finlands första periodiska rapportering År 2018

Ålands handikappförbundet har bidragit till det finska alternativrapporten som funktionshinderorganisationerna i Finland lämnar till FN genom ett eget frågeformulär om hur uppfyller personer med funktionsnedsättning sin situation på Åland.³ Förbundet fick i total mer än 200 svar varav 17 var barn under 16 år och 10 svarande 16–24 år. Två av barn under 16 år svarade att de upplever att de är en belastning för samhället. Det saknas fördjupad statistik på Åland om barn med funktionsnedsättning.

Ålands landskapsregering antog år 2013 ett funktionshinderspolitiskt åtgärdsprogram för landskapet Åland med årlig uppföljning. Programmet har sedan uppdaterats för år [2017-2020](#). I budgetförslag för år 2021 finns det inga planer för att arbeta fram ett nytt åtgärdsprogram.

I de fall som Rädda Barnen kontaktats av barn/vårdnadshavare gällande rättigheter i skolan för barn med funktionsnedsättning så har det i flera fall funnits en frustration kring hur ett missnöje kring skolans agerande kan lyftas för tillsyn.

I den nya landskapslagen om barnomsorg och grundskola ([ÅFS 2020:32](#)) tydliggörs krav på att beakta tillgängligheten i barnomsorgens och skolans inom- och utomhusutrymmen för barn med funktionsnedsättning.

Enligt handikappförbundet är utbildningsplatser på Ålands Gymnasium för barn med funktionsnedsättning i dagens läge en årligen återkommande kamp och oro om platser erhålls.

År 2019 genomförde ÅOMs studien "Dags att vakna kanske" som handlar om upplevelser av tillgänglighet och bemötande bland barn med funktionsnedsättning och deras vårdnadshavare på Åland. Enligt studien är upplevelsen av bemötande på Åland god enligt barnen och mestadels bra enligt vårdnadshavarna. Gott bemötande upplever vårdnadshavarna från Träningsundervisningen och bristfälligt bemötande upplever de från kommunens socialvård. Barn med funktionsnedsättning som deltar i den kommunala undervisningen önskar mera anpassad undervisning samt att personalen på skolan lyssnar till deras behov. Många av de som anger upplevda brister är vårdnadshavare till barn med s.k. osynliga funktionsnedsättningar. Det förefaller som att det behövs mer kunskap och ett mer utvecklat stödsystem för den här gruppen barn.⁴

Grundskolelagen ([ÅFS 2020:32](#)) är otydlig när det gäller rätt att få undervisning på teckenspråk när det står att teckenspråk eller ett annat alternativt kommunikationssätt kan i enlighet med behov hos barn med funktionsnedsättning användas inom barnomsorgen och som undervisningsspråk.⁵

Det finns inga formella strukturer för att höra barn med funktionsnedsättning på Åland när olika beslut som rör dem fattas i samhället.

³<https://handicampen.ax/rattigheter/>

⁴ÅOM, 2019: Dags att vakna kanske.

⁵Enligt grundskolelag i Finland ([FFS 628/1998](#)) skall hörselskadade vid behov också få undervisning på teckenspråk.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ forum och anpassade metoder för att höra barn med funktionsnedsättning i samhället.

Säkerställ stöd och hjälp för hela familjen.⁶

Säkerställ fortbildning om funktionsnedsättningar för skolpersonal och till alla som möter barn.

Barn med kognitiva funktionsnedsättningar bör permanent få utbildningsplatser på Ålands Gymnasium.

6.2. HÄLSA OCH HÄLSOTJÄNSTER

6.2.1. TILLGÅNG TILL VÅRD FÖR UNGA TRANSPERSONER

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSSINTRODUKTION:

Transperson syftar till någon vars könsidentitet och eller könsuttryck inte stämmer överens med det biologiska och/eller juridiska kön den blev tilldelad vid födseln. Till exempel kan det innebära en person som vid födseln juridiskt kategoriserats som man, men som känner sig och/eller uttrycker sig som något annat. Transpersoner är ett paraplybegrepp med många undergrupper och det går att vara transperson på många olika sätt. En transperson kan ha vilken sexuell läggning som helst.⁷

Barnrättskommittén vill betona alla ungdomars rätt att uttrycka sig fritt och rätt till respekt för sin könsidentitet. Stater bör vidta verkningfulla åtgärder för att skydda alla unga transpersoner från alla former av våld, diskriminering och mobbning genom att öka allmänhetens medvetenhet och genomföra åtgärder till skydd och stöd.⁸

Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter har betonat transungdomars rätt att få tillgång till transspecifika hälso- och stödtjänster.⁹

Finland har fått flera rekommendationer om att revidera translagen och att ta bort sterilisationstvånget.¹⁰

⁶ Hjälp till vårdnadshavare och t.ex. stödgrupper för syskonen. Det är också viktigt att familjen får hjälp vid ekonomisk utsatthet och att säkerställa stöd till föräldrar som bor ensamma med ett barn med funktionsnedsättning.

⁷ [Regnbågsfyren: Hbtqia-fakta.](#)

⁸ [Allmän kommentar nr 20 \(2016\) om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren](#)

⁹ [LGBTI children have the right to safety and equality](#)

¹⁰ Till exempel från Europarådets människorättskommissionär och i samband med FN:s periodiska granskning 2017.

Translag och -förordning är rikets behörighet. Enligt transförordning (1053/2002) finns det bara två kliniker (Helsingfors och Tammerfors) som behandlar transpersoner i hela Finland och dit ska även personer (också minderåriga) från Åland som "söker behandling på grund av transsexualism eller då personens könsidentitet i övrigt kräver utredning" remitteras till till fortsatta undersökningar.¹¹

Ungdom, eller ungdom tillsammans med föräldrar kan begära en remiss direkt till ungdomspsykiatri i Helsingfors eller Tammerfors för diagnostiska undersökningar. Den remitterande läkaren kan vara vilken som helst, t.ex en läkare vid skolhälsovård eller hälsocenter. I Finland är lägsta ålder för utredning av könsidentitet 13 år.¹²

Enligt de som kontaktar Regnbågsfyren på Åland fastnar många personer på ÅHS under processen och undersökningen på Åland kan ta t.o.m 1-3 år, även om Åland inte kan genomföra utredningar av könsidentitet eller fastställa diagnoser och har bara ett uppdrag att remittera vidare. Organisationen Trasek har skrivit [instruktioner på svenska till läkare](#) vars patient begär en remiss för transundersökningar.

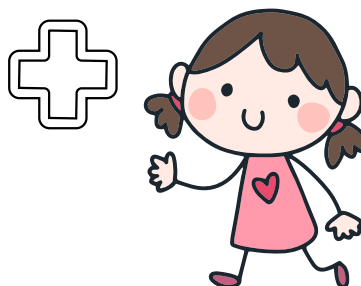
Det finns för närvarande ingen exakt lägsta ålder för att starta hormonbehandling i Finland, men situationen bedöms individuellt. För att bekräfta sitt kön juridiskt måste personen vara 18 år enligt den nuvarande translagen. Kirurgisk behandling kan ges tidigast vid 18 års ålder om det finns en diagnos och remiss som berättigar till behandling.¹³

Information om processen med utredningen av könsidentitet och könskorrigeringsprocessen i Finland är inte lättillgänglig på svenska. Svaren från transpolikliniker på fastlandet kan skickas till Åland på finska. Enligt Regnbågsfyren är det också flera på Åland som har fått remisser till Sverige, på grund av språket.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ att alla unga transpersoner får den hjälp och vård som de behöver och att de remitteras vidare till de kliniker som har kompetens och behörighet i transfrågor.

Säkerställ att ÅHS har kompetens för att behandla frågor gällande könsidentitet och säkerställer fortbildning om hbtqia+frågorna

¹¹[Transförordning \(1053/2002\)](#)

¹²[Kompetenscentrum för könsmångfald \(på finska\)](#)

¹³[Kompetenscentrum för könsmångfald \(på finska\)](#)

6.2.2. BARN PSYKISKA HÄLSA

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Alla barn har rätt till bästa möjliga hälsa och tillgång till hälso- och sjukvård och rehabilitering (artikel 24).

I sina senaste slutsatser till Finland är barnrättskommittén oroad över bristen på medicinsk personal med fast tjänstgöringsställe i skolor, inbegripet personal för att tillhandahålla psykologisk rådgivning till barn och rekommenderar att Finland skapar en ständig närvaro av medicinsk personal i skolor, inbegripet psykologer. Kommittén är också oroad över den höga frekvensen av depressioner och antalet självmord samt de otillräckliga mentalvårdstjänsterna för barn och rekommenderar att Finland förstärker mentalvårdstjänsterna för barn och säkerställer tillgång till sådan undersökning och behandling som behövs, samt intensifierar åtgärderna för förebyggande av självmord.¹

För att möta psykisk ohälsa bland barn uppmanar barnrättskommittén staterna att tillämpa ett synsätt som utgår från folkhälsa och psykosocialt stöd, och att investera i primärvårdsmetoder som underlättar tidig upptäckt och behandling av barns psykosociala, emotionella och psykiska problem. Staterna är skyldiga att tillhandahålla lämplig behandling och rehabilitering åt barn med psykiska och psykosociala störningar, och samtidigt undvika onödig medicinering.

Barn som på grund av sina familjer och sociala miljöer tillhör riskgrupper kräver särskild uppmärksamhet för att de ska ges bättre förutsättningar att hantera svårigheter och klara av vardagslivet och för att man ska främja skyddande och stödjande miljöer.

Förebyggande och hälsofrämjande åtgärder bör inriktas på de huvudsakliga hälsorisker barn utsätts för i sina lokalsamhällen och landet som helhet.²

MÅL 1: VÄLMÅENDE MÄNNISKOR VARS INNEBOENDE RESURSER VÄXER.

Åländska skolungdomar upplever sig må sämst i hela Finland. Av elever i åk 8-9 svarar 16% att de har haft måttlig eller svår ångest under de senaste två veckorna och 28% att de upplevt nedstämdhet i minst två veckor.³

Ålands litenhet gör att det inte finns många stödgrupper eller kamratstöd för olika barngrupper.⁴ De aktiviteter som finns kan vara svåra att delta i för barn som bor i landsbygden eller i skärgården pga infrastruktur. Att delta i gruppverksamhet i Finland kan vara svårt på grund av språket.

¹FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2011: Samlad bedömning: FINLAND

²Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 15 (2013) om Barnets rätt till bästa uppnåeliga hälsa (art. 24)

³THL, 2019. Hälsa i skolan.

⁴T.ex barn med invandrarbakgrund, HBTQIA-barn, barn som är placerade

Den lagstadgade väntetiden till barnpsykiatri är tre månader. Enligt den senaste informationen är väntetiderna till Barn- och ungdomspsykiatriska mottagningen och för utredningar av neuropsykiatriska funktionsnedsättningar lagenliga⁵, men

köer till BUP och specialistpsykiatri för att ex. påbörja utredningar upplevs ändå som långa.

Åland har ett lågt nyttjande av rehabiliterande psykoterapi år 2019 per 1000 invånare för personer mellan 16 – 24 år i förhållande till övriga Finland.⁶ Det saknas för tillfället uppgifter om hur många barn på Åland som beviljats krävande medicinsk rehabilitering i form av psykoterapi.⁷ Det finns även en brist på svenskspråkiga psykoterapeuter i Finland i övrigt.⁸

Det saknas en ungdomsmottagning på Åland. Ålands landskapsregering har utsett en arbetsgrupp med uppdrag att utreda hur en ungdomsmottagning kan etableras på Åland. Enligt beslutet ska ungdomars åsikter höras i samband med utredningen.⁹

Enligt grundskolelagen (ÅFS 2020:32) ska det finnas tillgång till skolkurator och skolpsykolog i daghemmen och grundskolan.¹⁰ Ett barn eller en elev ska ges möjlighet till ett personligt samtal med personal från barn- och elevhälsan senast den sjunde arbetsdagen efter det att barnet eller eleven har begärt detta. I brådskande fall ska möjlighet till ett samtal ges senast nästa arbetsdag.¹¹ Utgående från en bedömning som genomförts av barn- och elevhälsans psykolog eller kurator har barnet eller eleven rätt att få tillräckligt stöd och tillräcklig handledning för att problem relaterade till hans eller hennes lärande och utveckling ska kunna förebyggas och övervinnas.

För att säkra att alla barn ska få likvärdig psykologhjälp pågår en samordning av skolpsykologerna till en gemensam organisation. Samordningen ska även sänka kostnader, öka möjligheten att rekrytera psykologer till Åland och förbättra möjligheten för psykologerna att skaffa sig specialkompetens.¹²

Över en fjärdedel av eleverna i åk 8-9 på Åland svarar att de hade behövt men inte fått stöd och hjälp för att må bra av en skolhälsovårdare under läsåret, andel är högre än i fastlandsfinland. Situationen har ändå förbättrats på Åland eftersom två år tidigare svarade över tredjedel av eleverna att de inte fick stöd de behövde.¹³

På Åland saknas en psykologtjänst inom primärvården för barn och unga i åldrarna 7–17 år.

5 [Kösituationen, augusti 2020](#): Barn- och ungdomspsykiatriska mottagningen: 0-4 veckor BUP utredning NPF: 12 veckor

6 Medeltalet är 7,2, varav 3,1 är män och 11,3 kvinnor. Medeltalet i hela Finland är 13,8. Statistik finns inte tillgänglig vad beträffar barn på Åland som är 16 eller 17 år som erhåller rehabiliterande psykoterapi år 2019. [Statistikuppgifter om finländarnas välfärd och hälsa](#).

7 Krävande medicinsk rehabilitering är även någonting som kan beviljas alla barn som uppfyller kraven. En del av krävande medicinsk rehabilitering kan ske genom psykoterapi.

8 [Svenska Yle, 15.11.2020: Få har tid att lyssna på deras desperata nödrop](#)

9 [ÅLR 2020/7610](#) Enligt beslutet jobbar arbetsgruppen 9.11.2020 till 31.3.2021. "Att införa en lågtröskelverksamhet som är öppen för alla ungdomar kan skapas genom att införa nya arbetssätt med stöd av modern teknik. I uppdraget ingår att beskriva hur en ungdomsmottagning kan organiseras, utvecklas och ta fram vilka ekonomiska konsekvenser som följer av en uppstart av en digital ungdomsmottagning."

10 [ÅFS 2020:32 Del IV 1 kap. 3 §](#): Med psykolog- och kuratorstjänster avses att barn- och elevhälsans psykolog och kurator ger stöd och handledning för att främja barns och elevers inläring och välbefinnande och sociala färdigheter.

11 Möjligheten till ett personligt samtal gäller också när barnets eller elevens vårdnadshavare eller någon annan har begärt detta, om det inte är uppenbart onödigt.

12 [Ålands Radio, 2020: Ålands skolpsykologer får gemensam organisation](#).

13 THL, 2019. Hälsa i skolan.

9% av barn i åk 4-5 på Åland berättar att de nästan aldrig kan diskutera med föräldrarna om sina personliga angelägenheter, siffran är betydligt högre än i hela landet.¹⁴

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Tillgången till skolkurator, skolpsykolog, vårdtjänster och psykosociala tjänster på olika nivåer säkerställs och väntetiderna förkortas. Speciellt ska kontinuerlig tillgång och rutiner för barn i skärgården säkerställas.

För att förkorta tider till specialsjukvård kan det utvärderas ifall flera patienter som är 16 och 17 år har rätt till rehabiliterande psykoterapi (istället för att aktivt besöka specialsjukvården för terapisessioner).

Säkerställ möjligheter till stödgrupper och kamratstöd för olika barngrupper i utsatta situationer.

Säkerställ utbildning i barns psykiska hälsa för vuxna som möter barn i sitt yrke eller i en fritidsverksamhet.

Säkerställ en ungdomsmottagning i fysisk form, som kan kompletteras med en digital portal för att stödja ungdomar på Åland i olika livssituationer och svara på deras frågor.

Säkerställ ett bra bemötande för alla ungdomar i hälso- och sjukvård, t.ex. genom fortbildning och genom att barn och unga själva får möjligheten att utbilda sjuk- och hälsovårdspersonalen. Speciell uppmärksamhet ska fästas på bemötandet av barn i en utsatt situationer och som tillhör minoriteter (t.ex. kulturella minoriteter, sexuella och könsminoriteter, barn med funktionsnedsättning).

Säkerställ ett främjande perspektiv gällande barns hälsa i den kommande Folkhälsstrategin.

¹⁴I hela landet är motsvarande siffran bara 2,3%. THL, 2019: Hälsa i skolan.

6.2.3. ÅTGÄRDER FÖR ATT SKYDDA BARN MOT ANVÄNDNING AV RUSMEDEL

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga åtgärder, inklusive lagstiftningsåtgärder, administrativa, sociala och utbildningsmässiga åtgärder, för att skydda barn från olaglig användning av narkotika (artikel 33).

I sina senaste slutsatser till Finland är barnrättskommittén dock oroad över den höga nivån av alkohol- och tobaksmissbruk bland unga och rekommenderar att Finland förstärker sina åtgärder för att avleda unga från alkohol-, tobaks- och narkotikamissbruk genom att öka medvetandet om alkoholens och tobakens negativa verkningar och engagera medierna att säkerställa sitt bidrag till hälsosamma livsstilar och konsumtionsmönster för barn och unga.¹⁵

Alkohol- drog- och snusanvändningen bland barn och unga ökar på Åland. Andel ungdomar som röker dagligen och som är ordentligt berusade minst en gång i månaden minskar i hela Finland men ökar på Åland. Speciellt bland elever på andra stadiet (både gymnasiet och yrkes) är andelen elever som är ordentligt berusade minst en gång i månaden på Åland högst i hela landet år 2019.¹⁶

Åländska ungdomar (16–24 år) upplever att umgänget med kompisar ibland belastas av överdrivet alkoholbruk. Ungdomarna efterfrågar en gemensam plats för umgänge som möjliggör nya kontakter och bekantskaper mellan unga vuxna från hela Åland och med möjlighet att välja bort alkohol. Speciellt för ungdomar som har en svår livssituation och som vill träffa andra, är det bra att kunna göra det med möjlighet att välja bort alkohol.¹⁷

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Utforma en ANDTS-politik i ett program eller en strategi som tydligt tar avstamp i barnets bästa.

Säkerställ tidiga insatser för barn i behov av stöd, en bredare verktygslåda för barnskyddet och fortsättningsvis ett förebyggande barnskydd med exempelvis barnomsorg och skola med hög kvalitet och resurser att genomföra insatser samt vuxen socialt arbete med ett tydlig barnperspektiv.

Säkerställ stöd och sammanhang för unga med problem med missbruk att gå till. Unga ska vara delaktiga i planeringen av hjälp och stödinstitutioner.

¹⁵ FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2011: Samlad bedömning: FINLAND

¹⁶ THL, Hälsa i skolan (2017, 2019)

¹⁷ ÅSUB, 2019: Nabo - ungas röster om social inkludering på Åland.

6.2.4. PAPPERSLÖSA BARNES RÄTT TILL HÄLSOVÅRD

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSDISKUSION:

Konventionsstaterna ska sträva efter att säkerställa att inget barn berövas sin rätt att ha tillgång till hälso- och sjukvård (artikel 24).

En papperslös invandrare är en person som vistas i Finland utan uppehållstillstånd. De papperslösa är i regel medborgare i länder utanför EU. Deras vistelse i Finland är inte officiellt känd eller tillåten av myndigheterna.¹⁸

En person kan bli papperslös t.ex till följd av uppehållstillstånd har gått ut eller personens ankomst till/vistelse i landet är olaglig, personen har fått ett uppehållstillstånd på basis av en privat sjukförsäkring, men försäkringsskyddet har gått ut eller är inte täckande. Med en papperslös person kan också avses EU-medborgare som vistas i landet lagligt men som inte har ett försäkringsskydd för eventuell sjukdom eller sjukvård.¹⁹

Enligt Landskapslag (2011:114) om hälso- och sjukvård ska akutsjukvård, som även omfattar psykiatrisk vård, missbrukarvård och psykosocialt stöd, ges till patienten oberoende av hemort. Är patienten bosatt utanför EU/EES-länderna, Schweiz eller övriga avtalsländer betalar patienten full kostnadsersättning för akutvården, vilket blir dyrt.²⁰ Enligt Landskapslagen om grunderna till avgifter för Ålands- hälso och sjukvård (ÅFS 2007:23) har ÅHS möjligheten besluta att en avgift ska efterskänkas eller nedsättas till den del förutsättningarna för patientens eller dennes familjs försörjning eller förverkligandet av patientens lagstadgade försörjningsplikt äventyras av att avgiften tas ut. Civilsamhället har inte kännedom om hur frekvent denna möjlighet använts.

Enligt den nya landskapslagen om barnomsorg och grundskola (2020:32) av särskilda skäl ska kommunen även tillhandahålla barnomsorg och ordna grundskoleundervisning för andra barn som vistas i kommunen. Bestämmelsen är ny och avser till exempel situationer där barnet tillsammans med sina vårdnadshavare vistas i kommunen fastän utlänningsrättslig rätt att vistas i Finland och i den åländska kommunen saknas ("papperslösa").²¹ Enligt lagen ska alla barn och elever ska ha en jämlik tillgång till barn- och elevhälsotjänster, dvs också papperslösa elever.

På Åland har papperslösa barn inte rätt till planerad vård. Papperslösa barn på Åland kan hänvisas till Global Clinic i Finland för annan vård än akutvård. Global Clinic tillhandahåller kostnadsfria hälsotjänster till papperslösa i Helsingfors, Åbo, Uleåborg, Lahtis, Tammerfors och Joensuu och på dem arbetar frivilliga läkare och frivillig vårdpersonal. Patienterna kan vända sig till kliniken utan att behöva styrka sin identitet och alla kontakter förblir konfidentiella.

¹⁸ Flyktingrådgivningen rf, 2013. Papperslösas rätt till hälsa.

¹⁹ <https://stm.fi/sv/halsovård-for-papperslosa>

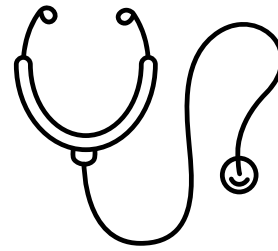
²⁰ ÅHS: <https://www.ahs.ax/patienter/turist-eller-tillfallig-besokare-pa-aland>

²¹ Detaljmotivering Ny landskapslag om barnomsorg och grundskola: I dessa fall måste särskilt tas i beaktande barnets utsatta ställning. I enlighet med barnkonventionens artikel 28 ska konventionsstaterna ge alla barn rätt till utbildning. Barnkonventionen gäller enligt artikel 2 alla barn som befinner sig inom en stats jurisdiktion utan att någon åtskillnad görs. Konventionens rättigheter gäller därför till exempel även asylsökande, barn till migrerade arbetare och barn till dem som vistas illegalt i ett land.

Några kommuner i Finland har tagit beslut om att ge mer vård åt papperslösa personer, i synnerhet barn. Alla papperslösa i t.ex Helsingfors har tillgång till akutvård till samma pris som andra som bor där, papperslösa barn och gravida kvinnor har tillgång till omfattande hälsovårdstjänster och till exempel barn- och mödrarådgivning är gratis.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Lagreglera och säkerställ resurser för att alla barn som vistas på Åland har rätt till den hälso- och sjukvården de behöver.

6.3 LEVNADSSTANDARD OCH EKONOMISK UTSATTHET

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Konventionsstaterna erkänner varje barns rätt till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling (artikel 27).

UNICEF menar att barn kan räknas som fattiga när de går miste om sina grundläggande rättigheter till överlevnad och utveckling, hälsa och näring, rent vatten och toaletter, skolgång, skydd, tak över huvudet, information och delaktighet

UNICEF har tagit fram 14 kriterier för vad barnfamiljer i rika stater ska ha råd med: *Tre mål mat om dagen, minst ett mål mat med protein (kött, fågel, fisk eller vegetariskt alternativ), färsk frukt och grönt varje dag, böcker för lämplig ålder (inte skollitteratur), utrustning för utomhuslek (cykel, rullskridskor eller liknande), regelbundna fritidsaktiviteter (sport, musik, ungdoms/barngrupp), inomhus spel/lekar ett per barn, pengar för att kunna delta i skolutflykter och evenemang, tyst hörn med utrymme och ljus för att göra läxor, internetuppkoppling, några nya kläder (inte allt secondhand), två par skor som passar, möjlighet att då och då bjuda hem kompis för att leka och äta, möjlighet att fira födelsedag och högtider.¹*

Ekonomiska och sociala villkor har stor betydelse för barns hälsa, skolresultat, möjlighet att delta i sociala och kulturella aktiviteter, något som sin tur påverkar vuxenlivet när det gäller t.ex. arbete och försörjning. En viktig faktor för att barn inte ska hamna i ekonomisk utsatthet är att deras föräldrar har en stabil förankring på arbetsmarknaden. Att leva med en förälder som känner stress över sin livssituation kan skapa en otrygg tillvaro för barnet.

Enligt ÅSUB (2016:8) finns ca 1400 barn som lever i relativ fattigdom. Av dessa barn lever ca 290 barn i vad ÅSUB kallar "förlängd ekonomisk utsatthet" dvs har levt under den relativa fattigdomsgränsen i mer än två år. ÅSUBs rapport visade också att ensamstående med två barn löpte störst risk att hamna under fattigdomsgränsen räknad på nettointkomsten innan tillskottet av skattefria bidrag (nära 60 procent).² År 2019 bedömde 28% av barn i åk 8-9 på Åland att familjens ekonomiska situation är måttlig eller sämre.³

Ekonomisk utsatthet bekämpas bäst genom generella och inkluderande välfärdssystem och riktade insatser. Kommunernas socialtjänst KST är nu samlat i en organisation samtidigt som ny lagstiftning gällande socialvård träder i kraft 1.1.2021. Detta ger nya möjligheter till tidigt stöd, samverkan och likvärdigt stöd oavsett kommun.

¹Report Card 10, Measuring Child Poverty sid 6

²ÅSUB: inkomstfördelning och välfärd 2018.

³THL, Hälsa i skolan, 2019

Barnbidraget är en aning högre än på fastlandsfinland.⁴ Även barnfamiljer som beviljas utkomststöd ges en lite högre slutsumma då beräkningsgrunden skiljer sig åt. I beräkningsgrunden för utkomststöd beaktas barnbidrag som inkomst på Åland enligt följande. Som inkomst per kalendermånad räknas inte 20 procent av barnbidragets belopp respektive 100 procent av ensamförsörjartilläggets belopp. Det belopp som återstår av barnbidraget efter avdrag beaktas som inkomst.⁵

På Åland är det KST som handlägger grundläggande utkomststöd. Det grundläggande utkomststödet är en ekonomisk förmån som beviljas i sista hand. Stödet kan beviljas en person eller familj vars inkomster och tillgångar inte räcker till för de nödvändiga dagliga utgifterna. År 2019 fick 3,7% av barnfamiljerna på Åland utkomststöd. Andelen barnfamiljer som mottagit utkomststöd på Åland är lägre än i Finland som helhet⁶. KST beviljar även förebyggande och kompletterande utkomststöd.

Coronapandemin har ökat arbetslösheten och permitteringar på Åland betydligt. Detta betyder att fler barnfamiljer riskeras leva i ekonomisk utsatthet. Enligt Rädda Barnens rapport från enkäten Barnets röst 2020 upplever barn i låginkomstfamiljer negativa känslor oftare än andra, så som ångest, underlägsenhet och stress och har sämre möjligheter att utöva hobbyer. Drygt hälften av barnen i låginkomstfamiljer upplevde att de var annorlunda eller ansåg sig vara mindre viktig än andra och cirka 40 procent berättade att de hade ibland eller ofta blivit mobbade eller diskriminerade på grund av sin familjs ekonomiska situation.⁷

Under coronapandemin har finska regeringen uttalat satsningar för barn och unga vilket har synts i ett riktat stödpaket. Några av Finlands regerings stödåtgärder har också kommit åländska familjer tillgodo, t.ex. temporär epidemiersättning till dem som får grundläggande utkomststöd.

Lagtinget beslöt genom antagande av landskapsregeringens tredje tilläggsbudget att avsätta ca 1,5 miljoner euro för att möjliggöra för kommunerna att använda förebyggande utkomststöd i högre utsträckning. Landskapsregeringen antog [principer för utvidgad användning av förebyggande utkomststöd till följd av Covid-19](#) och beviljade utökat. Hur medlen har använts är ännu inte redovisat.

Lärdomar från 1990-talets lama visar att de kommuner som sparade pengar i bas-tjänster under 1990-talet har använt mer pengar på specialtjänster under 2000-talet än jämförelsekommuner.⁸

Civilsamhället och församlingarna på Åland har olika former av ekonomiskt stöd till barnfamiljer som lever i ekonomisk utsatthet. Det finns en gråzon kring vad sociala myndigheter kan stödja genom exempelvis förebyggande och kompletterande utkomststöd och var föreningar och kyrkor kan hjälpa.

4 FPA: [Barnbidragets belopp på Åland](#)

5 [Landskapslag \(1998:66\) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om utkomststöd](#)

6 Fastlandsfinland: 11,1% av barnfamiljerna fick utkomststöd år 2019.

7 [Statistik- och indikatorbanken Sotkanet.fi](#)

8 [Rädda Barnens rapport Barnets röst 2020](#)

8 På finska: <https://avoinhallinto.fi/assets/files/2020/11/Tiina-Ristikari-lapsen-oikeuksien-ajankohtaisp%C3%A4iv%C3%A4n-esitys.pdf>

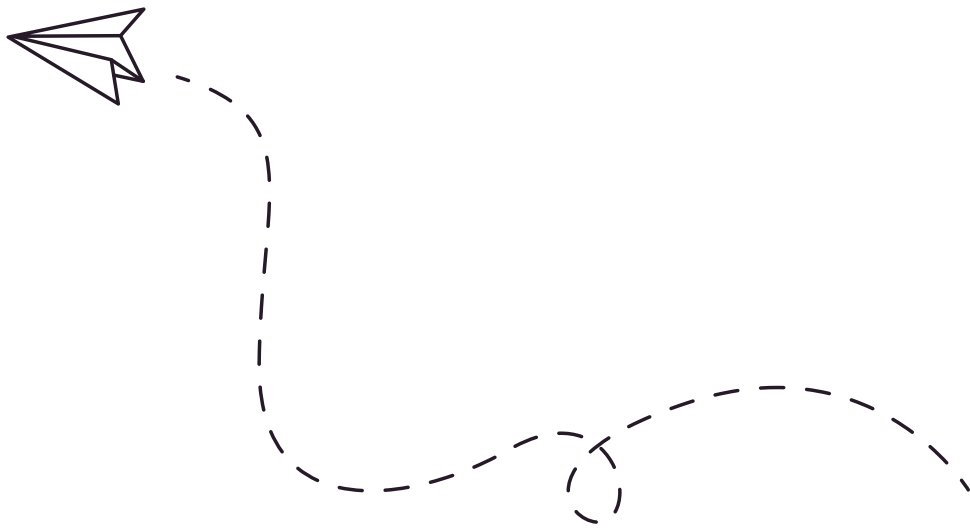
VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ ett tydligt barnrättsperspektiv i vuxensocialt arbete och de insatser som beviljas.

Satsa särskilt på föräldrarna och stärk möjligheten att ta sig in på arbetsmarknaden (rehabilitering, utbildning, språk) för att minska risken för sociala arvet går vidare.

Säkerställ ett tydligt barnrättsperspektiv i den ekonomiska familjepolitiken.

Ändra i beräkningsgrunden för utkomststöd så att barnbidrag inte räknas som en inkomst.

7. UTBILDNING, FRITID OCH KULTUR

7.1. UTBILDNING, INBEGRIPET YRKESUTBILDNING OCH HANDLEDNING

7.1.1. BARNOMSORG

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Barnrättskommittén har varit oroad över bristen på utbildad personal i barnomsorg, det dåliga relationstalet för personal per barn och rapporterad låg kvalitet på dagvården/förskolan, beroende på avsaknaden av minimistandarder i Finland.

Resultat från alla fem nordiska länder visar en stark koppling mellan tiden som barn med invandrarbakgrund har deltagit i barnomsorg/förskoleundervisning och resultat i PISA-undersökningar. Sambandet mellan en längre tid i barnomsorgen/förskolan och PISA-resultat har visat sig vara tydligare i den inflyttade gruppen än hos den övriga befolkningen.¹

I och med den nya grundskolelagen ([ÅFS 2020:32](#)) ingår barnomsorgen nu i skolverksamheten. Andel av barn i barnomsorg har ökat på Åland under 2000-talet.

Barnomsorgens personaldimensionering på Åland motsvarar den nuvarande dimensioneringen i Finland, det vill säga för barn som är under tre år ska det finnas minst en anställd per fyra barn. För barn som är tre år eller äldre ska det finnas minst en anställd per sju barn ([ÅFS 2020:32](#)).

År 2020 gav Europeiska kommittén för sociala rättigheter fällande beslut till Finland om begränsningen av barns rätt till småbarnspedagogik.² I Finland återinfördes subjektiva rätten till småbarnspedagogik på heltid, men enligt åländska utbildningsministern finns det inga sådana planer på Åland. Om en förälder på Åland är vårdledig med ett yngre syskon har ett barn under tre år inte rätt till barnomsorg och när barnet är över tre år gammal endast i 25 timmar i veckan.³

I [finska statens rapport](#) står det att Ålands landskapsregering finansierar Rädda Barnen r.f.s Öppna förskola. Rädda Barnen avslutade verksamheten 31.12.2020.

Enligt den nya landskapslagen om barnomsorg ([ÅFS 2020:32](#)) ska barnomsorgs- verksamhet stöda barn med ett annat modersmål än svenska och ge dem en god grund för sin kulturella och språkliga identitet. Kommunerna kan ansöka särskilt stöd för barnets svenska språkinläring från landskapsregeringen.⁴

¹ [Nordic Council of Ministers, 2019: Integrating Immigrants into the Nordic Labour Markets, s.19](#)

² [Utrikesministeriet, 2020: Europeiska kommittén för sociala rättigheter gav Finland fällande beslut om begränsningen av barns rätt till småbarnspedagogik](#). Centralförbundet för Barnskydd lämnade ett kollektiv klagomål mot Finland i november 2016 som gällande begränsningen av barnets subjektiva rätt till småbarnspedagogik, vilket innebar att kommunerna endast behövde erbjuda 20 timmar dagvård till barn som har en förälder som är hemma.

³ [Ålands radio, 2020: Subjektiv rätt till dagvård inte aktuellt på Åland](#)

⁴ [Landskapsregeringens program för integrationsfrämjande 2020–2023](#)

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Inför subjektiv rätt till småbarnspedagogik på Åland.

Säkerställ stöd för barn med annat modersmål än svenska i barnomsorgen genom de åtgärder som nämns i Landskapsregeringens program för integrationsfrämjande 2020–2023.⁵

7.1.2. GRUNDSKOLA

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSSINTRODUKTION:

Lagstiftning behövs för att barn ska kunna överklaga och få tillgång till rättsmedel när barnets rätt att bli hörd och att få sina åsikter beaktade åsidosatts och kränks. Vid alla inrättningar för barn, till exempel skolor och förskolor, ska barn ha möjlighet att tala med en ombudsman eller person med liknande uppgifter, för att kunna lämna klagomål. Barn ska få veta vilka dessa personer är och hur man får tag i dem.⁶

Åland har en ny grundskolelag (2020:32) från och med 1.1. 2021 och den nya läroplanen för grundskolan träder i kraft i augusti 2021. I den nya grundskolelagen och läroplanen finns många förbättringar för barns rättigheter. Till exempel finns nu en särskild paragraf om barnets bästa och bestämmelserna om rätten till en trygg lärmiljö har förstärkts. Rätt till tillfällig barnomsorg och skolgång för barn och elever som tillfälligt vistas på Åland har lagregleras. En uttrycklig bestämmelse om alla elevers rätt att delta i utvecklingen av utbildningen och att bli hörda i frågor som berör elevernas vardag har tagits med. Religions- och livsåskådningskunskap blir ett läroämne från och med läsåret 2021-2022 och är gemensamt för alla elever där alla ska känna sig trygga att delta.⁷ Den nya läroplanens värdegrund grundar sig på barnkonventionen, som ger en juridisk grund för grundskolans verksamhet.⁸ Utbildning om mänskliga rättigheter och barns rättigheter finns med tydligare i den nya läroplanen och ämnesdelarna som arbetas fram nu.

Den nya lagstiftningen tydliggör att verksamheten och utbildningen i grundskolan är avgiftsfri för eleverna. Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till läromedel, skoltillbehör, arbetsredskap och arbetsmaterial som behövs för en tidsenlig undervisning och utbildning. Avgifter får inte tas för verksamhet utanför skolan som sker i enlighet med läroplanen.⁹

⁵ [Landskapsregeringens program för integrationsfrämjande 2020–2023 Åtgärder s. 34:](#)

- Riktade åtgärder för att säkra att berörd personal inom barnomsorg och grundskola har en allmän insikt i andraspråksforskning och teorier om flerspråkighet så att stödet till inflyttade barn optimeras.
- Handledning/rådgivning bör vid behov erbjudas av arbetsgivaren till berörd personal inom barnomsorg och grundskola
- Riktade åtgärder för att säkra att berörd personal inom barnomsorg och grundskola har goda färdigheter om mångfald och flerspråkighet

⁶ [Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 \(2009\) Barnets rätt att bli hörd](#)

⁷ I övriga Finland finns det en egen läroplan för respektive religion och för livsåskådningskunskap och barn delas i olika grupper för att studera religion.

⁸ [Ålands läroplan för grundskolan Allmänna delen](#)

⁹ [Landskapslag \(2020:32\) om barnomsorg och grundskola 62 §.](#)

Knappt 40 procent av eleverna går i grundskola i Mariehamn. Skärgårdskommunerna utom Vårdö har var och en egna skolor med både låg-och högstadium, där antalet elever varierar mellan 10-37 elever i årskurs 1-9. I Sottunga kommun påbörjades ingen undervisning hösten 2020 då inget elevunderlag fanns i anslutning till höstterminens början.¹ Enligt SKUNK kommer det så gott som alltid vara omöjligt att de små skärgårdsskolorna kan ha specialkompetens för olika behov och med få lärare är det omöjligt att i en liten skola kunna ha behörig ämneskompetens på alla områden. Lärarna har i och med litenheten stora möjligheter att skapa relationer till alla elever. För skärgården där det är få invånare och speciellt barn behöver skolorna lägga ett extra fokus på möjligheter att träffa andra och bygga nätverk utanför ön.

Ålands landskapsregeringen har tillsynsansvar och utvecklingsansvar över grundskolan. I de fall som Rädda Barnen kontaktats av barn/vårdnadshavare gällande barns rättigheter i skolan så har det i flera fall funnits en frustration kring hur ett missnöje kring skolans agerande kan lyftas för tillsyn.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Introducera en oberoende tillsynsmyndighet för grundskolan samt säkerställ barnanpassad information om tillsynsprocessen (till vem och av vem och hur processen sedan ser ut).

Säkerställ innovativa digitala samarbeten mellan olika skolor för att säkerställa att också eleverna i små skolor får tillgång till ämneskompetenta lärare, undervisningen med hög kvalitet och utbyten mellan elever.

7.1.3. MOBBNING OCH VÄLMÅENDE I GRUNDSKOLAN

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Barnrättskommittén är oroad över rapporter om utbrett sexuellt och könsbaserat ofredande av flickor, liksom också mobbning, inbegripet på internet och genom mobiltelefoner samt över att ett stort antal barn inte är nöjda med sina skolor, trots barnens utmärkta akademiska prestationer i Finland.

Finland har fått rekommendationen att förstärka åtgärderna för att bekämpa all slags mobbning och ofredande, såsom att öka lärarnas kapacitet och kapaciteten hos alla dem som arbetar vid skolor och studerande att godkänna diversitet i skolan och förbättra konfliktlösningsfärdigheterna hos dem. Finland ska också fästa större uppmärksamhet vid barns välbefinnande i skolor, inbegripet deras rätt att få sina åsikter beaktade och genomför forskning om orsakerna till barns missnöje i skolorna.²

Mobbning eller kränkande behandling oavsett form och plats påverkar ett barns förmåga till inlärning.

¹ ÅSUB 2020:3. Grundskolan hösten 2020.

² FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2011: Samlad bedömning: FINLAND

Samtliga grundskolor på Åland deltar i KiVa eller motsvarande anti-mobbningsprogram.³

Finlands regering har år 2021 tagit fram ett [Åtgärdsprogram för förebyggande av mobbning, våld och trakasserier inom småbarnspedagogiken, skolorna och läroanstalterna](#). Motsvarande program finns inte på Åland. I den nya grundskolelagen lyfts barns rätt till en trygg lärmiljö fram i en egen paragraf.

Enligt Hälsa i skolan har 6% av elever i årskurs 4-5, 5% av elever i åk 8-9, 1% av elever i gymnasiet och 4% av elever i yrkesläroanstalterna mobbats minst en gång i veckan på Åland. Siffrorna motsvarar dem från hela landet.⁴ Siffrorna från hela Finland visar att barn som tillhör sexuella eller könsminoriteter samt barn som är placerade utom hemmet trivs sämre och blir mobbade oftare i skolan jämfört med andra barn.⁵ Siffrorna gällande mobbning bland olika utsatta barngrupper/minoriteter finns inte tillgängliga men det är troligt att situationen ser likadant ut på Åland som i hela landet.

Bara hälften av elever i åk 8-9 tycker om att gå i skola på Åland (jämfört med 60% i hela landet).⁶

Enligt grundskolelagen ([ÅFS 2020:32](#)) ska alla raster vara övervakade men åländska skolor har ingen skyldighet att ordna aktiviteter för barn under raster. Andel elever i årskurs 4-5 på Åland som berättar att rasterna är skrämmande (4%) och som känner sig ensamma på rasterna (7%) är större än i hela Finland. 16% önskar ordnat program på rasterna.⁷ 7% av elever i årskurs 8-9 känner sig ensamma på rasterna och 2% berättar att rasterna är skrämmande.⁸

Över femtedel av elever i åk 8-9 har en trötthet av utmattningsgrad i skolarbetet. Andelen är lite mindre på Åland än i hela landet, men har ändå ökat under de senaste åren.⁹

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ att skolan har tillräckliga resurser för att arbeta förebyggande mot mobbning och all form av kränkande behandling.

Främjande aktiviteter såsom rastaktiviteter borde vara en del i skolans uppdrag, ett aktivt uppdrag att ge alla barn en möjlighet till en aktiv och inkluderad rast. Det kan vara ett sätt att motverka mobbning.

För att säkerställa barns välmående i skolan är det viktigt att arbeta långsiktigt för lärarnas välmående och se till att de får stöd för att orka.

³ [Finska statens rapport till FN:s barnrättskommitté, 2019](#)

⁴ THL, 2019. Motsvarande siffror i hela landet respektive 7%, 6%, 1% och 4%.

⁵ THL, 2019. Hälsa i skolan. [Publicationer på finska](#).

⁶ THL, 2019. Hälsa i skolan.

⁷ Motsvarande siffror från hela Finland respektive 1%, 4% och 22%. THL, 2019. Hälsa i skolan.

⁸ Motsvarande siffror från hela landet respektive 6% och 4%. THL, 2019. Hälsa i skolan.

⁹ Skolarbetet utmattar: Åland 2017: 20%, 2019: 23%, Hela landet 2017: 25%, 2019: 27%. THL, 2019. Hälsa i skolan.

7.1.4. HEMUNDERVISADE BARN

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Alla undervisningsinstitutioner ska följa principer som fastställts i artikel 29 i barnkonventionen och undervisningen ska stå i överensstämmelse med vad som från statens sida angetts som miniminorm.¹

Alla barn har individuella och subjektiva rätten till en bestämd kvalitet på utbildningen. Huvudmålet med utbildningen är att utveckla det enskilda barnets personlighet, anlag och färdigheter med hänsyn till det faktum att varje barn har unika egenskaper, intressen, färdigheter och behov av lärande.

Utbildningen ska syfta till att ge varje barn grundläggande livskunskap, och till att inget barn lämnar skolan utan att vara rustad för de utmaningar som han eller hon kan förvänta sig att möta i livet. Grundläggande färdigheter handlar inte bara om att kunna läsa, skriva och räkna, utan också livskunskap som att kunna fatta övervägda beslut, lösa konflikter utan våld, samt att utveckla en hälsosam livsstil, goda sociala relationer, ansvar, kritiskt tänkande, kreativa anlag och andra färdigheter som ger barn de verktyg som behövs för att kunna utnyttja sina möjligheter i livet.²

Ett barn som har sin hemort på Åland är läropliktig och har en skyldighet att inhämta grundskolans lärokurs. Det finns ingen skolplikt och föräldrarna kan meddela kommunen att de väljer hemundervisning istället. Barn med hemundervisning fortsätter att öka i landskapet och når över 80 elever höstterminen 2020, detta jämfört med år 2012 då åtta barn fick hemundervisning. Nästan 60 procent bor på landsbygden, 30 procent i Mariehamn och resterande dryga 10 procent i skärgården. En överväldigande majoritet av de som får hemundervisning på Åland är födda i Sverige.³ Den svenska grundskolelagen har skolplikt och inte läroplikt, av den anledning är det inte möjligt att bedriva hemundervisning i Sverige. I Finland är det ovanligt med barn i hemundervisning⁴ och en stor andel av hemundervisade barn i Finland bor på Åland.

Kommunen har tillsynsansvar över hemundervisning och har enligt grundskolelagen rätt att avbryta hemundervisningen om de anser att barnets läroplikt inte fullgörs genom hemundervisningen.⁵ Den kommunala tillsynen innebär att det kan se olika ut för barn beroende på i vilken kommun barnet är skrivet i. Det finns en särskild utmaning gällande tillsyn för skärgårdskommunerna.

Enligt grundskolelagen ska kommunen ansvara för att ett barn som har sin hemort i kommunen och som fullgör sin läroplikt genom hemundervisning även har tillgång till barn- och elevhälsans skolhälsovårdare, psykolog- och kuratorstjänster.⁶

¹ Artikel 29.2 i barnkonventionen

² [Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 1 \(2001\) Artikel 29. 1: Utbildningens mål](#)

³ [ÅSUB 2020:3. Grundskolan hösten 2020.](#)

⁴ I hela Finland var antalet läropliktiga i hemundervisning 437 i hösten 2019. [Statistikcentralen, 2019.](#)

⁵ [Landskapslag om barnomsorg och grundskola, del III, 29 §: Kommunens tillsyn.](#)

⁶ [Landskapslag om barnomsorg och grundskola, del IV, 4 §. Ansvar för ordnandet](#)

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ att särskilt fokus läggs på barns rätt att bli hörd vid examination och tillsyn i enlighet med barnkonventionen och att barns rättigheter säkerställs i hemundervisning särskilt med beaktande av artikel 29.

Tillsynen av hemundervisningen samordnas/centraliseras på Åland.⁷

7.1.5. STUDIER PÅ ANDRA STADIET

Det är dyrt att studera på andra stadiet på Åland. Även om undervisningen är avgiftsfri ska studerande själva skaffa t.ex. sina läroböcker och arbetsmaterial för gymnasie- och yrkesstudier och räkna med en kostnad på minst 2.500 euro för sina läromedel inklusive en dator.⁸ Utbildningsanordnaren har en viss beredskap att stödja studeranden under förutsättning att de har kännedom om situationen. Sociala myndigheter har även möjlighet att stödja.

I riket har en läropliktsreform trätt i kraft 2021 som innebär att andra stadiet blir avgiftsfritt och obligatoriskt tills en fyller 18 år. Ålands lantråd har berättat att landskapsregeringen har diskuterat förlängd läroplikt och ännu inte fattat ett beslut kring detta men i dagsläget ser inga indikationer till att de skulle gå in för det. Istället förbereder landskapsregeringen andra åtgärder för att säkerställa, i mån av möjlighet, att ungdomar har möjlighet att få en vettig sysselsättning och dito utbildning.⁹ Åländska barn riskerar att hamnar i en sämre situation än barn i övriga Finland om inte motsvarande reform genomförs.

Det finns en risk att om ett barn går i grundskolan då hen fyller 17 blir hen utan barnbidrag men får inte studiestöd heller för att enligt Landskapslag (2006:71) om studiestöd 1§ kan stöd beviljas för studerande efter avslutad läroplikt. Ett barn kan fylla 17 år innan avslutad läroplikt om hen går om en klass i grundskolan eller av andra orsaker måste gå längre i grundskolan, t.ex. om hen av olika anledningar inte kan vara i skolan eller har annat hemspråk.

Barn som bor i skärgårdskommunerna på Åland måste flytta hemifrån för att fortsätta sina studier efter grundskolan (som 15-16 åringar). Det finns inga elevhem eller liknande så barnen ska bo självständigt i en lägenhet på fasta Åland och enligt en studie från 2004 berättar en del av barnen om problem med t.ex. ensamhet, hushållsarbete och skolmotivation.¹⁰ Den studierelaterade flytten kan också vara svår för barn och deras familjer från ekonomiskt perspektiv.

⁷Landskapsregeringen har informerat i [sammanställningen av remissvar på allmänna delen i Ålands nya läroplan för grundskolan](#) att "Strukturer för upplägg, innehåll och utvärdering av hemundervisningen avses utredas genom att en arbetsgrupp tillsätts."

⁸Ålands radio, 2018: [Dyrt studera på lycéet](#).

⁹Plenum Frågestund den 20 januari 2021 kl. 13:00

¹⁰SKUNK, 2004: [Vi bara för mitt i allt](#)

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Studier på andra stadiet ska vara avgiftsfria för att säkerställa att alla har möjligheten att studera vidare efter grundskolan. Särskilt uppmärksamhet ska fästas vid barn som måste flytta hemifrån för att studera på andra stadiet.

7.1.6. ELEVER MED ANNAT MODERSMÅL ÄN SVENSKA

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSSINTRODUKTION:

Barn som tillhör språkliga minoriteter ska inte förvägras rätten att använda sitt eget språk (artikel 30).

En värdefull grund för att kunna utveckla och fördjupa sina kunskaper i ett nytt språk är goda kunskaper i sitt förstaspråk. Möjligheter till nätbaserad undervisning i olika språk finns både i Sverige och Finland.

Det är viktigt att stöda flerspråkigheten bland barn och unga. Genom goda kunskaper i modersmålet kan lärandet av ett andraspråk underlättas. Språk bör ses som en viktig resurs för det åländska samhället. Enligt forskning är goda kunskaper i det egna modersmålet en bra grogrund både för att bygga upp sin identitet i ett mångkulturellt samhälle och för att utveckla abstrakt tänkande och lära sig ett andraspråk.¹

Hösten 2020 har nästan 12 procent av alla elever i grundskolan ett annat modersmål än svenska, i jämförelse med hösten 2010 är detta en tredubbling. Förutom svenska har flest elever rumänska som modersmål. Det är första gången sedan 2010 som ett annat språk än finska innehar andraplatsen.² Åland är enspråkigt svenskt och finska språket har ingen särposition i skolan.

Av elever med andra modersmål fick 60 procent av flickorna och 47 procent av pojkarna stödundervisning i svenska år 2019.³ Med den nya grundskolelagen och läroplanen ersätts stödundervisning i svenska med ett tredelat system i grundskolan bestående av förberedande undervisning (med ett individuellt studieprogram, max 4 terminer), svenska som andraspråk och ämnesspecifikt språkstöd.⁴

På andra stadier förekommer det oftare att de studenter som har svenska som andraspråk avbryter sina studier. Bland de med svenska som andraspråk avbryter män sina studier i större utsträckning än kvinnor.⁵ Enligt Landskapsregeringens

¹[Landskapsregeringens program för integrationsfrämjande 2020–2023](#)

²[ÅSUB, 2020: Grundskolan hösten 2020](#)

³[ÅSUB Ö2020:6. Inflyttning och integration ur ett könsperspektiv](#)

⁴[Läroplan för Grundskolan på Åland Allmänna Delen: 5.8 Språkstöd för elever med annat modersmål än svenska.](#)

⁵Av studenterna med annat modersmål än svenska avbryter 19 procent av kvinnorna och 23 procent av männen sina studier. Motsvarande siffror för studerande med svenska som modersmål är 16 respektive 13 procent. [ÅSUB Ö2020:6. Inflyttning och integration ur ett könsperspektiv.](#)

program för integrationsfrämjande 2020–2023 bör kopplingen mellan den förhållandevis låga andelen av pojkar som får stödundervisning i svenska och den höga andelen inflyttade pojkar som hoppar av på gymnasialstadiet följas upp.⁶

I den nya grundskolelagen ([ÅFS 2020:32](#)) införs ämnet hemspråk som valfritt läroämne som kommunerna kan erbjuda undervisning inom. Lagen är dock otydlig kring elevers rätt att få hemspråksundervisning när det står att kommunerna "kan som valfritt läroämne erbjuda elever med ett annat hemspråk än svenska undervisning i elevens hemspråk, om hemspråksundervisningen utgör en förutsättning för elevens inläring av svenska språket." Civilsamhällets organisationer har kommit i kontakt med familjer med annat hemspråk än svenska som planerar flytta från Åland för att barnen ska få möjlighet att studera sitt hemspråk.

Inflyttade elever berättar att skolpersonalen kan förbjuda dem att prata sitt modersmål i skolan under rasterna.⁷

Barn som flyttat till Åland i slutskedet (årskurs 7-9) av grundskolan hinner inte alltid få avgångsbetyg från grundskolan, vilket begränsar möjligheterna att studera vidare på gymnasienivå. Enligt den nya grundskolelagen har sådana personer också efter att ha passerat läropliktsåldern rätt att få avgiftsfri grundskoleutbildning eller delar av sådan utbildning som hör till grundskolans lärokurs och formerna utarbetas. På Åland har grundskoleundervisning för personer som passerat läropliktsåldern saknats.⁸

I Landskapsregeringens program för integrationsfrämjande 2020–2023 finns flera åtgärder gällande elever med annat modersmål än svenska.⁹

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Införa rätten till ämnet hemspråk i grundskolan¹⁰ och möjliggör olika digitala lösningar samt understöd för skolorna för undervisning i elevens hemspråk.¹¹

⁶ [Landskapsregeringens program för integrationsfrämjande 2020–2023](#). S. 33

⁷ Rädde Barnens ungdomskaffe, juni 2020.

⁸ [Lagförslag: Ny landskapslag om barnomsorg och grundskola. 2.3.9 Grundskoleutbildning för andra än läropliktiga.](#)

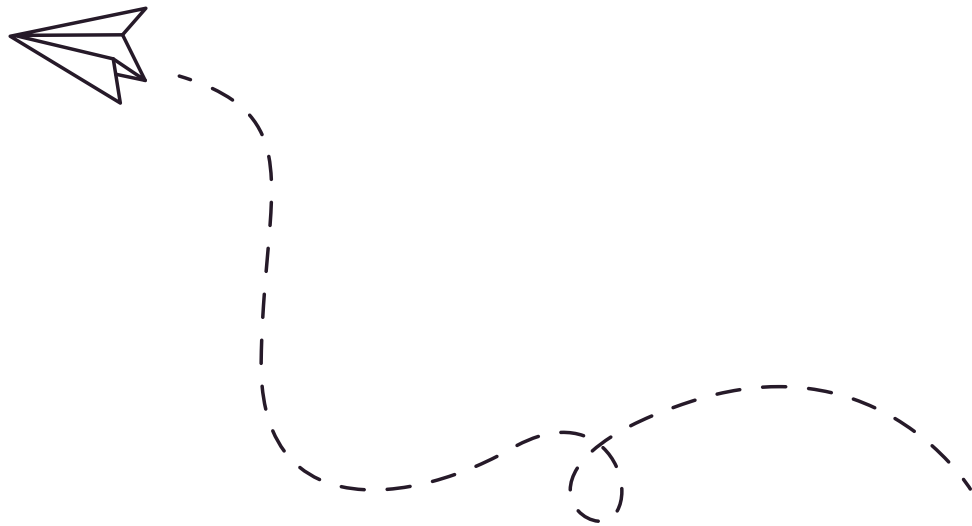
⁹ T.ex. Information om möjligheter till nätbaserad undervisning i/på olika språk förbättras. Riktade åtgärder för att säkra att berörd personal inom barnomsorg och grundskola har en allmän insikt i andraspråksforskning och teorier om flerspråkighet så att stödet till inflyttade barn optimeras.Handledning/rådgivning bör vid behov erbjudas av arbetsgivaren till berörd personal inom barnomsorg och grundskola. Riktade åtgärder för att säkra att berörd personal inom barnomsorg och grundskola har goda baskunskaper om mångfald och flerspråkighet.

¹⁰ Rekommendationen kom fram också i arbetet i [Sakkunniggrupp 5 – Demokratisk fostran](#).

¹¹ I riket finns [statsunderstöd för undervisning i elevens eget modersmål](#).

7.1.7 BARN SOM BEHÖVER HJÄLP MED INLÄRNINGEN

Stödet för lärande och skolgång delas in i allmänpedagogiskt, specialpedagogiskt och mångprofessionellt stöd. Därutöver finns undervisning för elever med förlängd läroplikt (träningsundervisning). Nästan en fjärdedel av grundskoleeleverna får planerat stöd i någon form höstterminen 2020. En något större andel får stöd på högstadiet än lågstadiet och inom båda stadierna är specialpedagogiskt stöd den vanligaste stödformen, som ges då behovet av stöd är regelbundet och flera stödåtgärder krävs samtidigt. Generellt är det en större andel pojkar än flickor som får någon typ av stöd och särskilt tydlig är skillnaden bland de som får mångprofessionellt stöd eller träningsundervisning.¹²

¹²ÅSUB, 2020: [Grundskolan hösten 2020](#).

7.1.8. BARN OCH UNGA SOM VARKEN ARBETAR ELLER STUDERAR

Andelen unga (i åldern 15–24 år) som inte arbetar, studerar för examen, deltar i kursutbildning eller är beväring eller i civiltjänst av hela åldersgruppen (NEETs, Not in Education, Employment or Training) var år 2018 ca 7,9% (7,5% för kvinnor och 8,2% för män).¹

Enligt den nya grundskolelagen har elever som har gått ut grundskolan och inte erhållit en studieplats inom utbildning på gymnasienivå rätt till individuell elevhandledning från sin tidigare grundskola under ett år efter att läroplikten har upphört.² Grundskolans elevhandledning har nu ett utökad uppdrag i förhållande till den tidigare som avslutas i och med att eleven fullgjort läroplikten. Ålands folkhögskola erbjuder avgiftsfri ettårig utbildning på heltid som riktar sig till unga mellan 15-20 år som gått ut grundskolan. Utbildningen förbereder eleven för vidare studier med möjligheten att höja grundskolevitsord.³

På Åland har föreningen Ung resurs bildats med syfte att tillsammans med uppdragsgivare och nätverkspartners, hjälpa barn och unga i åldern 15-29 år att hitta en studieplats, arbete eller en annan meningsfull sysselsättning. I denna grupp finns även barn som inte har fullföljt grundskolan, vilket är ett stort hinder för att komma vidare till ett självständigt liv. Ung resurs driver även Katapult som arbetar med målgruppen NEETs. Det är då krav på närvaro och närvaron ger ersättning i form av ersättning från AMS. Vid för hög frånvaro avbryts deltagandet. Ungdomen erbjuds då att delta i Ung Resurs andra verksamhet Starten, där kraven på deltagande är lägre. Målet är dock detsamma som på Katapult dvs. att komma ut i studier, arbete eller annan sysselsättning. Ungdomen kan även få stöd att hitta annan lämplig insats.

Ung resurs har även uppsökande verksamhet i form av Ungdomslotsarna som riktar sig till barn och unga i åldern 15-29 som är, eller riskerar att bli sysslösa. På Åland saknas en struktur för att fånga upp de barn och unga som varken studerar eller arbetar och som riskerar att bli NEETs.

I riket har kommunen ett ansvar att söka upp och erbjuda stöd i enlighet med Ungdomslagen (1285/2016). I och med den förlängda läroplikten i riket börjar detta gälla först då den unge fyller 18 år. Innan dess faller de under de åtgärder som ligger inom ramen för läropliktiga. På Åland har inte läroplikten förlängts, det saknas en ungdomslag och det finns inte heller ett lagstadgat uppföljningsansvar för kommunen.

FPA:s NUOTTI-coacher ger individuellt stöd, utan krav på läkarintyg fr.o.m. 16 år och uppåt.⁴

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ tidiga och sektorsövergripande insatser för att säkerställa att alla barn får det stöd de behöver för att fullfölja grundskolan och att fortsätta sina studier efter grundskolan.

¹ ÅSUB, 2020. Social hållbarhet 15: NEETs - Andelen unga som inte arbetar, studerar eller fullgör värnplikt (i åldern 15–24 år) åren 2008–2018

² Landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskola, Del III, 2. kap, 8 §
[Rätt till individuell elevhandledning](#)

³ Material- och läromedelskostnader kan tillkomma. <https://www.folkis.ax/utbildning/hyalinjen/>

⁴ Info på FPAs hemsida. Och [Lag om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner \(2005/566\) 7 a §.](#)

7.2. VILA, LEK, FRITID, REKREATION OCH KULTURELLA OCH KONSTNÄRLIGA AKTIVITETER

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Alla barn har rätt till vila, fritid, lek och rekreation samt till det kulturella och konstnärliga livet (artikel 31).

Att dessa rättigheter förverkligas är grundläggande för hur barn-
domen blir, för barns rätt till optimal utveckling, för främjandet
av barnets återhämtningsförmåga, samt för förverkligandet av
barns rättigheter. Lek och rekreation är grundläggande för barns
hälsa och välbefinnande. Att delta i samhällets kulturliv är viktigt
för barns känsla av tillhörighet. Att delta i samhällets kulturliv är
viktigt för barns känsla av tillhörighet.¹

Barnrättskommittén har varit oroad över att kommunerna i Fin-
land inte är skyldiga att erbjuda grundskolans första- och andrak-
lassister aktiviteter före och efter skoldagen, vilket gör det svårt för
föräldrar att förena arbete och familjeliv.²

Barns fritid på Åland har olika aktörer där landskapsregeringen, kommunerna
och civilsamhället på olika sätt möter behovet av fritidsverksamheter. Åland har
ett brett föreningsliv som ges understöd via Paf-medel för idrott, kultur, social
verksamhet och ungdomsarbete samt via landskapsandelssystemet som sedan
kommunerna beslutar om. Ålands musikinstitut ägs och administreras av Ålands
landskapsregering och ger undervisning i musik och dans.

Förutsättningarna för barn att delta i fritidsaktiviteter skiljer sig åt mellan kommu-
nerna på Åland. Barn som bor i en landsbygds- eller i skärgårdskommun har färre
valmöjligheter gällande fritidsaktiviteter, dess kvalité och ledarnas utbildning. Barn
i skärgården kan ofta inte ta del av specialhallar, banor, aktiviteter, kurser, och an-
nan kultur -och idrottsverksamhet på grund av geografiska hinder. Barn som lever i
ekonomisk utsatthet på Åland har inte samma möjligheter till en meningsfull fritid
som ett barn från en familj med stabilare ekonomi. Barnen begränsas av exempel-
vis avgifter för bussbiljetter, utrustning och avgifter för fritidsaktiviteter.

Ålands idrott (delvis tillsammans med Rädda Barnen) har utbildat sina medlems-
föreningar gällande trygg och inkluderande idrottsverksamhet. Möjligheten för
barn som lever i ekonomisk utsatthet att delta i idrottsföreningarna har lyfts både
inom förbundet och gentemot beslutsfattare.

I riket har undervisnings- och kulturministeriet börjat ett pilotprojekt med Fin-
landsmodellen för hobbyverksamhet, med syftet att göra det möjligt för alla barn
och unga att ha en avgiftsfri hobby som de tycker om i anknäytning till skoldagen.³
På Åland har Ålands idrott introducerat "Starka barn" och Ålands kulturdelegation
har skapat "Kreativa kids" för barn i grundskolan som arrangeras i direkt anslutning
till skoldagen. Dock deltar inte alla kommuner eller alla årskurser. Även enskilda
kommuner, 4H och Hem- och skolföreningar ordnar aktiviteter i direkt anslutning
till skoldagen.

¹[Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 17 \(2013\) om Barnets rätt till vila, fritid, lek och rekreation samt till det kulturella och konstnärliga livet \(art. 31\)](#)

²[FN:s Kommitté för barnets rättigheter, 2011: Samlad bedömning: FINLAND](#)

³[Undervisnings- och kulturministeriet, 2020: Kommuner söks till ett pilotprojekt med Finlandsmodellen – närmare 10 miljoner euro delas ut för barns och ungas hobbyer](#)

Enligt landskapslagen om barnomsorg och grundskola (ÅFS 2020:32) har vårdnadshavaren på Åland rätt till fritidshemsverksamhet dagtid under skoldagar a) för ett barn som går i årskurs 1 och 2 om vårdnadshavarna förvärvsarbetar, studerar eller är arbetssökande, b) för ett barn med elvaårig läroplikt som fullgör sin läroplikt, c) för en studerande på gymnasialstadienivå som deltar i utbildning i enlighet med läroplanen för yrkesträningsundervisning, med beaktande av den studerandes behov samt d) för ett barn i behov av särskilt stöd som bedöms vara i behov av fritidshemsverksamhet.⁴

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ att alla barn har en möjlighet att delta i minst en fritidsaktivitet enligt eget intresse och att barns möjlighet att ta sig till sin fritidsaktivitet säkerställas genom t.ex. en fungerande kollektivtrafik. Barn i skärgården och grupper som är i en utsatt livssituation måste beaktas särskilt i arbetet.⁵

⁴ [Landskapslag \(2020:32\) om barnomsorg och grundskola, del II, 15 §. Rätt till fritidshemsverksamhet](#)

⁵ T.ex. barn med funktionsnedsättning, barn med invandrarbakgrund, barn i skärgården, barn som tillhör olika minoriteter, barn som lever i ekonomiskt utsatthet, socialt utsatta barn.

8. SÄRSKILDA SKYDDSÅTGÄRDER

8.1. ASYLSÖKANDE BARN OCH FLYKTINGBARN

Flykting- och asylmottagning faller utanför Ålands självstyrelse och regleras i rikslagstiftning. Åländska kommuner har möjlighet att erbjuda kommunplaceringar till kvotflyktingar och andra personer som sökt och fått skydd (beviljats uppehållstillstånd med s.k. flyktingstatus) i Finland.¹ Åland har sedan 1990-talet (initialt genom Mariehamns stad) tagit emot kvotflyktingar.²

Möjligheten att förverkliga en flyktingförläggning på Åland har utretts och juridiskt har konstaterats att inga hinder finns för att förlägga en flyktingmottagning på Åland, däremot är detta finländsk behörighet och beslut fattas av Migrationsverket. Migrationsverkets bedömning är ett minskat behov av att öppna nya mottagningar i landet. I nuläget finns således varken behov eller intresse av att starta upp en flyktingmottagning på Åland. En person som befinner sig på Åland och vill söka asyl hänvisas alltid till riket för att skriva in sig vid en flyktingförläggning. Trots att Åland inte har en egen asylmottagning så finns det asylsökande personer som väljer att bo på Åland under sin asylprocess.³

Åland har haft ett viktigt EU-projekt (2018-2021) för att öka integrationen på Åland med fokus på kvotflyktingar som kommit till Åland. Ett särskilt behov och fokus har funnits på att utveckla kunskap och tjänster inom hälso- och sjukvården så att de tar i beaktande specialbehoven hos dem som anländer som kvotflyktingar. Projektet har tagit fram lättillgängligt informationsmaterial riktat till projektets målgrupper vilka inkluderar yrkesverksamma, beslutsfattare, kommuninvånare och kvotflyktingar.⁴

8.2. BARN SOM HÖR TILL URSPRUNGSFOLKS- OCH MINORITETSGRUPPER

8.2.1 SVENSKSPRÅKIGA BARN I FINLAND

Åland är enspråkigt svensk och många barn och vårdnadshavare behärskar inte finska. Tillgängliga svenskspråkiga tjänster och språkklimatet i fastlandsfinland påverkar barn på Åland, t.ex. när det gäller studiemöjligheter, tillgång till vård/service i fastlandsfinland och tillgång till offentlig information.

Justitieministeriets språkbarometer 2020 visar att finskspråkiga är betydligt nöjda än svenskspråkiga med statliga tjänster och att skillnaderna mellan språkgrupperna (service på finska/svenska) har ökat. I likhet med kommunala tjänster fungerar även statliga tjänster på svenska bättre i tvåspråkiga kommuner med svenska som majoritetsspråk. Den svenskspråkiga minoriteten upplever den största försämringen i språkklimatet.⁵

¹[Landskapsregeringens program för integrationsfrämjande 2020–2023](#)

²Under perioden 2015-2020 har Mariehamn, Jomala, Saltvik, Brändö, Sund, Kumlinge, Finström, och Lemland erbjudit kommunplatser för kvotflyktingar från Syrien. [Ålands landskapsregeringen: Flyktingmottagande.](#)

³[Landskapsregeringens program för integrationsfrämjande 2020–2023](#)

⁴Tex [Modell för kommunalt program för främjande av integration](#), med information om t.ex. barn och barnfamiljer.

⁵[Justitieministeriet, 2021: Språkbarometern 2020.](#)

8.3. SEXUELL EXPLOATERING OCH UTNYTTJANDE

BAKGRUND OCH BARNRÄTTSINTRODUKTION:

Sexuella övergrepp och sexuellt utnyttjande omfattar att förmå eller tvinga ett barn att delta i någon olaglig eller psykiskt skadlig sexuell aktivitet, att använda sig av barn för kommersiellt sexuellt utnyttjande, att använda sig av barn för framställning av ljudinspelningar eller bilder av sexuella övergrepp på barn, barnprostitution, sexuell slaveri, sexuellt utnyttjande i samband med resor och turism, trafficking (inom och mellan länder) och handel med barn för sexuella ändamål och tvångsäktenskap.¹

Olika grupper av barn kan vara särskilt utsatta för sexuellt våld. Enligt Hälsa i skolan är upplevelser om sexuellt våld anmärkningsvärt mycket vanligare bland barn som är placerade utanför hemmet än bland andra barn i hela Finland. Fler än var fjärde av de placerade barn i årskurs 8-9 hade upplevt sexuellt våld under det senaste året och var femte på andra stadiet.² Sexuellt våld också anmärkningsvärt vanligare bland sexuella- och könsminoriteter än andra barn och unga i hela Finland i åk 8-9 och i andra stadiet.³

Sexuallagstiftningen i Finland behöver uppdateras men reformen har skjutits fram på grund av coronapandemin. Detta är Finlands behörighet med påverkar barn på Åland. Ålands lagting föreslog genom en lagmotion en ändring i finsk lagstiftning år 2011.⁴

Antalet barn som utsatts för sexuellt utnyttjande av barn som kommit till polisens kännedom är 12, varav 2 pojkar (ålder 5-9) och 10 flickor (ålder 10-17), år 2019 på Åland. Grovt sexuellt utnyttjande av barn 0 st som kommit till polisens kännedom år 2019.⁵

Enligt Hälsa i skolan har över femtedel av flickorna på andra stadiet på Åland upplevt sexuellt våld under året, vilket är högst i hela landet.⁶ 8% av elever i åk 8-9 har upplevt sexuellt ofredande i skolan under året vilket är överlägset högst i Finland.⁷

Det finns okunskap generellt bland barn och unga om vad sexuella trakasserier är, även bland unga i gymnasieålder på Åland. I samband med civilsamhällets workshops i ämnet har unga konstaterat att de har blivit utsatta utan att de hade förstått det tidigare.

I Rädda Barnens arbete har det blivit tydligt att det finns ett stort behov för kunskap om trakasserier, samtycke och sexuella rättigheter och skyldigheter t.ex. bland elever i träningsundervisning. Rädda Barnen har samarbetat med träningsundervisningen år 2020 och diskuterat t.ex. sexuella och andra rättigheter och skyldigheter med eleverna.

¹ [Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 13 \(2011\) Barnets rätt till frihet från alla former av våld](#)
² 29% i årskurs 8-9 och 19 - 21% på andra stadiet. [Riikka Ikonen, Pia Eriksson, Tarja Heino \(2020\). Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi ja palvelukokemukset.](#)

³ [Satu Jokela, Pauliina Luopa, Anni Hyvärinen, Tupu Ruuska, Tuija Martelin, Reija Klemetti \(2020\). Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi.](#)

⁴ [Lagtingets beslut 35/2011](#)

⁵ [Finlands officiella statistik \(FOS\): Brott och tvångsmedel.](#)

⁶ THL, 2019. 23% av flickorna i yrkesläroanstalter och 21% av flickorna i gymnasiet på Åland, hela landet respektive siffror 10% och 13%.

⁷ THL, 2019. 4% i hela landet. Nästan 10% av flickorna i åk 8-9 på Åland har upplevt sexuellt ofredande i skolan under året.

Ålands feministparaplyprojekt för att motverka sexuella trakasserier i de åländska gymnasieskolorna och i fritidssektorn under 2019-2023 är viktigt för att öka kunskap om trakasserier på Åland.

Enligt skärgårdsungdomarnas intresseorganisation SKUNK är det lilla samhällets baksida oftast att litenheten stärker den tystnadskultur som annars finns i samhället kring sexuellt ofredande och sexuella övergrepp och det kan vara ännu svårare att hantera utsatthet i de små ö-samhällena än på andra ställen.

Finland arbetar för att ta fram en nationell genomförandeplan för Lanzarotekonventionen,⁸ men motsvarande plan saknas på Åland även om lagtinget ratificerade konventionen år 2011.

VÅRA REKOMMENDATIONER:

Säkerställ att alla barn och unga får ökad kunskap om lagstiftningen, trakasserier, samtycke och sexuella rättigheter och skyldigheter. Speciellt utsatta barngrupper, till exempel barn som är placerade utom hemmet, och deras behov och ökad risk att bli utsatta måste tas i beaktande i arbetet.

Säkerställ att arbetet med att motverka sexuellt våld har långsiktiga mål och samordning i hela samhället.

Sexuallagstiftningen ska uppdateras och basera på samtycke.

8.4. BARN OCH MÄNNISKOHANDEL

Enligt [landskapsregeringens program för integrationsfrämjande 2020–2023](#) faller människohandel utanför Ålands självstyrelse och regleras i rikslagstiftning. *Hjälpssystemet för offer för människohandel* är en riksomfattande myndighet med syfte är att hjälpa såväl finländska som utländska medborgare, som kan ha blivit offer för människohandel. Hjälpssystemet utbildar och ger råd även till åländska kommuner, myndigheter och parter som deltar i arbetet mot människohandel inom alla sektorer.

Ifall kommunen behöver ordna särskilda tjänster för en kommuninvånare som fallit offer för människohandel är det möjligt för såväl kommunen som ÅHS ansöka om ersättning inom hjälpssystemet för offer för människohandel för kostnader som uppstår i anknytning till detta. I landskapsregeringens program står det ingenting särskilt om hjälp för barnhandelsoffer och barn till människohandelsoffer, men informationen finns på [Hjälpssystemet för offer för människohandels](#) hemsida.

Mellan år 2011-2019 har inget fall kommit till polisens kännedom där barn (under 18 år) har utsatts för människohandel på Åland, ett fall har kommit till polisens kännedom år 2012 där offret var 18-20 år.⁹

⁸ [Social- och hälsovårdsministeriet, 2020.](#)

⁹ [Finlands officiella statistik \(FOS\): Brott och tvångsmedel.](#)

[I statistiken över brott och tvångsmedel samlas årligen de brott som kommit till polisens, tullens och gränsbevakningsväsendets kännedom per brottsbeteckning.](#)

9. DET FAKULTATIVA PROTOKOLLET TILL KONVENTIONEN OM BARNETS RÄTTIGHETER OM INDRAGNING AV BARN I VÄPNADE KONFLIKTER

När Finland ratificerat det fakultativa protokollet om indragning av barn i väpnade konflikter anges för Ålands del att invånarna i landskapet utgör ett undantag i värnpliktsfrågor, varför lagtingets bifall till protokollets bestämmelser sålunda inte inhämtades. När landskapsregeringen i mars 2019 lämnade ett utlåtande till utrikesministeriet gällande utkastet till Finlands rapport gällande barnkonventionen och dess fakultativa protokoll om indragning av barn i väpnade konflikter, uppmärksammade landskapsregeringen att det fakultativa protokollets artikel 6.3 innehåller bestämmelser om hälso- och sjukvård där Åland har behörighet.¹

Ålands lagting behandlade ratificering av det fakultativa protokollet för Ålands del januari-februari 2021. Ålands landskapsregeringen vet inte om det finns barn/personer på Åland nu som har varit med i väpnade konflikter, men enligt ansvarig minister har Åland redan bra förutsättningar för att säkerställa genomförandet av artikel 6.3 av det fakultativa protokollet. Under diskussionen i plenum framfördes oron att Åland inte har strukturer för att säkerställa psykiska och fysiska rehabilitering och återanpassning i samhället enligt artikel 6.3, speciellt eftersom ett viktigt integrationsprojekt En Säker Hamn slutar år 2021.² Ålands lagting gav, till de delar som faller inom landskapets behörighet, sitt bifall till protokollet i februari 2021.³

¹ [Landskapsregeringens svar RP 17/2019-2020](#)

² [Plenum 18.1.2021: Remissdebatt.](#)

³ [Lagtingets beslut 12/2021](#)

BILAGA 1: AKTÖRER SOM BIDROG TILL RAPPORTEN OCH METOD SOM ANVÄNDS

INFORMATION OM PROCESSEN OCH METOD SOM ANVÄNDS PÅ ÅLAND

Civilsamhällets arbetsrapport om barns rättigheter på Åland är en del i processen för att ta fram en åländsk alternativrapporten till FNs barnrättskommitté. Arbetet inleddes våren 2020 med diskussioner med Centralförbundet för Barnskydd i Finland som koordinerar alternativrapportering i Finland som konstaterade att Åland inte kunde vara en del i den finländska alternativrapporten. Rädda Barnen på Åland tog på sig samordningsansvaret har följt en liknande struktur för arbetet med rapporten som Centralförbundet för Barnskydd i Finland använt. Centralförbundet för Barnskydd i Finland och Child Rights Connect har bistått i arbetet som haft följande tidsplan:

- Maj 2020: Barnrätts-webinarium (13.5) med info och diskussion om alternativrapportering på Åland.
- Våren och sommaren 2020: Rädda Barnen samlar information från alla olika aktörer på Åland.
- Okt-Nov 2020: Temamöten + jobba med delrapporter
- Jan-Feb 2021: Ett förslag för alternativrapport + möjlighet att ge kommentarer
- Februari 2021: Revidering av arbetsprocess på grund av nytt datum för inlämning av alternativrapporten. Civilsamhället väljer istället att lämna en arbetsrapport för att högtidligt hålla att det är 30 år sedan barnkonventionen antogs av det åländska parlamentet den 25 mars 2021.
- Den 25 mars 2021: Presentation av civilsamhällets arbetsrapport om barns rättigheter på Åland.
- Dialog och uppdatering av arbetsrapporten som formaliseras till en alternativrapport under våren 2022.
- 1 mars 2022: Överlämnar alternativrapport till FNs barnrättskommitté.

AKTÖRER SOM BIDROG TILL RAPPORTEN

LISTA AV ORGANISATIONER SOM BIDRAGIT TILL ARBETSRAPPORTEN:

- Rädda Barnen på Åland
- Röda Korset Ålands distrikt
- Ålands handikappförbund
- Regnbågsfyren r.f.
- SKUNK rf skärgårdsungdomarnas intresseorganisation
- Ålands 4H-distrikt r.f.
- Ung Resurs
- Hem och Skola
- Talentia
- Fältarna på Åland
- Ålands feministparaply - UNGA – Jämställd skola och Fritid
- Ålands idrott
- Brottsofferjouren
- Folkhälsan på Åland
- Lemland-Lumparlands församling
- Myndigheter och andra aktörer som har bidragit med faktaunderlag

Varmt tack till den bredd av olika aktörer som har bidragit med faktaunderlag!

Ert bidrag möjliggör en bas för det fortsatta arbetet för barns rättigheter på Åland.

